TIESAS SPRIEDUMS (virspalāta)

2025. gada 18. decembrī*

Apelācija – Kopējā patvēruma un imigrācijas politika – Regula (ES) 2016/1624 – Eiropas integrētā robežu pārvaldība pie Eiropas Savienības ārējām robežām – Eiropas Robežu un krasta apsardze – Eiropas Robežu un krasta apsardzes aģentūra (*Frontex*) – *Frontex* pienākumi pamattiesību aizsardzības jomā – *Frontex* koordinēta kopīga atgriešanas operācija – *Frontex* ārpuslīgumiskā atbildība – Cēloņsakarība starp šādu pienākumu neizpildi un nodarīto kaitējumu

Lietā C-679/23 P

par apelācijas sūdzību atbilstoši Eiropas Savienības Tiesas statūtu 56. pantam, ko 2023. gada 14. novembrī iesnieguši

WS,

WT,

WY,

WZ,

YA,

YB,

ko pārstāv *L.-M. Komp*, *A. M. van Eik, advocaten*, un *E. Sharpston*, *BL*,

apelācijas sūdzības iesniedzēji,

otra lietas dalībniece –

Eiropas Robežu un krasta apsardzes aģentūra (*Frontex*), ko sākotnēji pārstāvēja *H. Caniard*, *R.-A. Popa* un *C. Rueger*, pārstāvji, vēlāk – *H. Caniard*, *C. Carroll* un *R.-A. Popa*, pārstāvji, kuriem palīdz *B. Wägenbaur*, advokāts,

atbildētāja pirmajā instancē,

TIESA (virspalāta)

* Tiesvedības valoda – angļu.

šādā sastāvā: priekšsēdētājs K. Lēnartss [*K. Lenaerts*], priekšsēdētāja vietnieks T. fon Danvics [*T. von Danwitz*], palātu priekšsēdētāji F. Biltšens [*F. Biltgen*], K. Jirimēe [*K. Jürimäe*], M. L. Arasteja Saūna [*M. L. Arastey Sahún*], I. Ziemele, J. Pasers [*J. Passer*], O. Spinjana-Matei [*O. Spineanu-Matei*] (referente), tiesneši S. Rodins [*S. Rodin*], D. Gracijs [*D. Gratsias*], M. Gavalecs [*M. Gavalec*], Z. Čehi [*Z. Csehi*] un B. Smulderss [*B. Smulders*],

ģenerāladvokāte: T. Čapeta [*T. Ćapeta*],

sekretāre: S. Stremholma [*C. Strömholm*], administratore,

ņemot vērā rakstveida procesu un 2025. gada 4. februāra tiesas sēdi,

noklausījusies ģenerāladvokātes secinājumus 2025. gada 12. jūnija tiesas sēdē,

pasludina šo spriedumu.

Spriedums

1 Ar apelācijas sūdzību WS u.c. lūdz atcelt Eiropas Savienības Vispārējās tiesas 2023. gada 6. septembra spriedumu WS u.c./*Frontex* (T-600/21, turpmāk tekstā – "pārsūdzētais spriedums", EU:T:2023:492), ar kuru šī tiesa noraidīja to prasību atlīdzināt kaitējumu, ko Eiropas Robežu un krasta apsardzes aģentūra (*Frontex*) tiem esot nodarījusi, nepildīdama tās pienākumus saskaņā ar, pirmkārt, Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) 2016/1624 (2016. gada 14. septembris) par Eiropas Robežu un krasta apsardzi un ar ko groza Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) 2016/399 un ar ko atceļ Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (EK) Nr. 863/2007, Padomes Regulu (EK) Nr. 2007/2004 un Padomes Lēmumu 2005/267/EK (OV 2016, L 251, 1. lpp.), otrkārt, *Frontex* Standarta darbības procedūras, lai nodrošinātu pamattiesību ievērošanu šīs aģentūras īstenotajās kopīgajās operācijās un pilotprojektos (turpmāk tekstā – "standarta darbības procedūra"), 1.–5. posmu un, treškārt, rīcības kodeksa *Frontex* koordinētajām kopīgajām atgriešanas operācijām (turpmāk tekstā – "*Frontex* rīcības kodekss") 4. pantu.

I. Atbilstošās tiesību normas

A. Regula 2016/1624

2 Regula 2016/1624 no 2019. gada 3. decembra atcelta ar Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) 2019/1896 (2019. gada 13. novembris) par Eiropas Robežu un krasta apsardzi un ar ko atceļ Regulas (ES) Nr. 1052/2013 un (ES) 2016/1624 (OV 2019, L 295, 1. lpp.), izņemot Regulas 2016/1624 20., 30. un 31. pantu, kuri atcelti no 2021. gada 1. janvāra. Tomēr, ņemot vērā lietas faktu norises datumus, pēdējā minētā regula šajā lietā joprojām ir piemērojama *ratione temporis*.

3 Direktīvā 2016/1624 citastarp bija ietverti šādi apsvērumi:

"[..]

(6) Eiropas integrētā robežu pārvaldība būtu jāīsteno un atbildība par to būtu jāuzņemas kopīgi [*Frontex*] un par robežu pārvaldību atbildīgajām valstu iestādēm, tostarp krasta apsardzei, ciktāl tā veic jūras robežu uzraudzības operācijas un jebkādus citus robežkontroles uzdevumus. Lai gan dalībvalstis saglabā primāro atbildību par savu ārējo robežu pārvaldību savās un visu dalībvalstu interesēs, [*Frontex*] būtu jāatbalsta to [Eiropas] Savienības pasākumu piemērošana, kuri attiecas uz ārējo robežu pārvaldību, pastiprinot, novērtējot un koordinējot to dalībvalstu darbības, kuras īsteno minētos pasākumus.

[..]

(14) [*Frontex*] paplašinātie uzdevumi un kompetences būtu jālīdzsvaro ar pastiprinātām pamattiesību garantijām un lielāku pārskatatbildību.

[..]

(16) Lai spētu efektīvi pildīt savus uzdevumus, [*Frontex*] balstās uz sadarbību ar dalībvalstīm. Šajā ziņā ir svarīgi, lai [*Frontex*] un dalībvalstis darbotos godprātīgi un lai tās savlaicīgi apmainītos ar precīzu informāciju. [..]

[..]

(32) Eiropadome 2015. gada 15. oktobrī aicināja paplašināt *Frontex* pilnvaras atgriešanas jomā, lai iekļautu tiesības tai pēc savas iniciatīvas organizēt kopīgas atgriešanas operācijas [..].

(33) [*Frontex*] būtu jāpastiprina sava palīdzība dalībvalstīm trešo valstu valstspiederīgo atgriešanā, ievērojot Savienības politiku atgriešanas jomā un saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2008/115/EK [(2008. gada 16. decembris) par kopīgiem standartiem un procedūrām dalībvalstīs attiecībā uz to trešo valstu valstspiederīgo atgriešanu, kas dalībvalstī uzturas nelikumīgi (OV 2008, L 348, 98. lpp.)]. Jo īpaši tai būtu jākoordinē un jāorganizē atgriešanas operācijas no vienas vai vairākām dalībvalstīm un jāorganizē un jāvada atgriešanas nodrošināšanas operācijas, lai stiprinātu to dalībvalstu atgriešanas sistēmu, kurām nepieciešama pastiprināta tehniskā un operatīvā palīdzība, pildot to saistības veikt trešo valstu valstspiederīgo atgriešanu saskaņā ar minēto direktīvu.

(34) [*Frontex*], pilnībā ievērojot pamattiesības, būtu jāsniedz vajadzīgā palīdzība dalībvalstīm, organizējot atgriežamo personu atgriešanas operācijas un atgriešanas nodrošināšanas operācijas. Tai nebūtu jāizvērtē dalībvalstu izdotie atgriešanas lēmumi pēc būtības. [..]

[..]

(36) Tas, ka kāda dalībvalsts, iespējams, ir panākusi vienošanos ar kādu trešo valsti, neatbrīvo nedz [*Frontex*], nedz dalībvalstis no to saistībām, kas tām jāpilda saskaņā ar Savienības vai starptautiskajām tiesībām, jo īpaši saistībā ar neizraidīšanas principa ievērošanu.

(37) [*Frontex*] būtu jāizveido tādu piespiedu atgriešanas uzraudzības speciālistu, piespiedu atgriešanas pavadīšanas speciālistu un atgriešanas speciālistu rezerves, kurus dara pieejamus dalībvalstis un kuri būtu jāizvieto atgriešanas operācijās, un kuriem būtu jāietilpst īpaši veidotās Eiropas atgriešanas nodrošināšanas vienībās, ko izvieto atgriešanas nodrošināšanas operācijās. Rezervēs būtu jāiekļauj personāls ar specializētām zināšanām bērnu aizsardzības jomā. [*Frontex*] būtu jāsniedz viņiem vajadzīgā apmācība.

[..]

(39) Būtu jāparedz īpaši noteikumi attiecībā uz atgriešanas darbībās iesaistītiem darbiniekiem, lai precizētu viņu uzdevumus, pilnvaras un pienākumus. [..]

[..]

(47) Eiropas Robežu un krasta apsardzei, kas ietver [*Frontex*] un dalībvalstu iestādes, kuras ir atbildīgas par robežu pārvaldību, tostarp krastu apsardzi, ciktāl tā pilda robežkontroles uzdevumus, būtu jāpilda savi uzdevumi, pilnībā ievērojot pamattiesības, jo īpaši Eiropas Savienības Pamattiesību hartu ([turpmāk tekstā –] "[H]arta"), [1950. gada 4. novembrī Romā parakstīto] Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvenciju, attiecīgās starptautiskās tiesības, tostarp Apvienoto Nāciju Organizācijas [Ģenerālās asamblejas 1989. gada 20. novembrī pieņemto Bērnu tiesību konvenciju (*Recueil des traités des Nations unies*, 1577. sēj., 3. lpp.), kas stājusies spēkā 1990. gada 2. septembrī], [Apvienoto Nāciju Organizācijas Ģenerālās asamblejas 1979. gada 18. decembrī pieņemto] Konvenciju par jebkādas sieviešu diskriminācijas izskaušanu [(*Recueil des traités des Nations unies*, 1249. sēj., Nr. I-20378, 13. lpp.), kura stājusies spēkā 1981. gada 3. septembrī], [1951. gada 28. jūlijā Ženēvā parakstīto] Konvenciju par bēgļ[a] statusu [(*Recueil des traités des Nations unies*, 189. sēj., 150. lpp., Nr. 2545 (1954), kura stājusies spēkā 1954. gada 22. aprīlī un papildināta ar 1967. gada 31. janvārī Ņujorkā noslēgto Protokolu par bēgļa statusu, kas stājies spēkā 1967. gada 4. oktobrī,] un saistības attiecībā uz starptautiskās aizsardzības pieejamību, jo īpaši neizraidīšanas principu [..].

(48) Ņemot vērā to, ka [*Frontex*] ir aizvien vairāk uzdevumu, tai būtu jāturpina izstrādāt un īstenot stratēģiju, lai uzraudzītu un nodrošinātu pamattiesību aizsardzību. Šādā nolūkā tai būtu jānodrošina tās pamattiesību amatpersonai pienācīgi resursi un personāls atbilstoši tās pilnvarām un darba apjomam. Pamattiesību amatpersonai vajadzētu būt pieejai visai informācijai, kas nepieciešama, lai pildītu tās uzdevumus. [*Frontex*] būtu jāizmanto savas funkcijas, lai aktīvi veicinātu Savienības *acquis* piemērošanu attiecībā uz ārējo robežu pārvaldību, tostarp attiecībā uz pamattiesību un starptautiskās aizsardzības ievērošanu.

[..]

(50) Ar šo regulu būtu jāizveido sūdzību mehānisms, lai [*Frontex*] sadarbībā ar pamattiesību amatpersonu aizsargātu pamattiesību ievērošanu visās [*Frontex*] darbībās. Tam vajadzētu būt administratīvam mehānismam, ar kuru pamattiesību amatpersonai būtu jāatbild par [*Frontex*] saņemto sūdzību apstrādi saskaņā ar tiesībām uz labu pārvaldību. Pamattiesību amatpersonai būtu jāizskata sūdzības pieņemamība, jāreģistrē pieņemamās sūdzības, jāpārsūta visas reģistrētās sūdzības izpilddirektoram, jāpārsūta sūdzības par vienību dalībniekiem viņu piederības dalībvalstij un jāreģistrē [*Frontex*] vai minētās dalībvalsts turpmākie pasākumi. Mehānismam vajadzētu būt efektīvam, nodrošinot, lai uz sūdzībām tiktu pienācīgi reaģēts. Sūdzību mehānismam nebūtu jāskar iespēja izmantot administratīvās un tiesiskās aizsardzības līdzekļus, un tas nebūtu jāuzskata par prasību šādu tiesiskās aizsardzības līdzekļu izmantošanai. [..]

[..]"

4 Šīs regulas 2. pantā bija noteikts:

"Šajā regulā piemēro šādas definīcijas:

[..]

4) "Eiropas Robežu un krasta apsardzes vienības" ir robežsargu un cita attiecīgā personāla vienības no iesaistītajām dalībvalstīm, tostarp robežsargi un cits attiecīgs personāls, kurus dalībvalstis norīkojušas uz [*Frontex*] kā dalībvalstu ekspertus, kas jāizvieto kopīgo operāciju, ātrās reaģēšanas robežapsardzes pasākumu laikā, kā arī saistībā ar migrācijas pārvaldības atbalsta vienībām;

5) "uzņēmēja dalībvalsts" ir dalībvalsts, kurā notiek vai kurā tiek sākta kopīga operācija vai ātrās reaģēšanas robežapsardzes pasākums, atgriešanas operācija vai atgriešanas nodrošināšanas operācija, vai kurā ir izvietota migrācijas pārvaldības atbalsta vienība;

6) "piederības dalībvalsts" ir dalībvalsts, kuras robežsargs vai cits attiecīgs darbinieks ir Eiropas Robežu un krasta apsardzes vienību dalībnieks;

[..]

8) "vienību dalībnieks" ir Eiropas Robežu un krasta apsardzes vienību vai tāda personāla vienību dalībnieks, kas iesaistīts ar atgriešanu saistītu uzdevumu izpildē un piedalās atgriešanas operācijās vai atgriešanas nodrošināšanas operācijās;

[..]

11) "atgriešana" ir atgriešana, kā definēts Direktīvas 2008/115/EK 3. panta 3. punktā;

12) "atgriešanas lēmums" ir administratīvs vai tiesas lēmums vai akts, kurā noteikts vai paziņots, ka trešās valsts valstspiederīgā uzturēšanās ir nelikumīga, un kurā noteikts vai uzdots pienākums atgriezties, ievērojot Direktīvu 2008/115/EK;

13) "atgriežamā persona" ir trešās valsts valstspiederīgais, kurš uzturas nelikumīgi un uz kuru attiecas dalībvalsts izdots atgriešanas lēmums;

14) "atgriešanas operācija" ir operācija, kuru koordinē [*Frontex*] un kurā ir iesaistīts vienas vai vairāku dalībvalstu sniegts tehniskais un operatīvais atbalsts, un kuras laikā atgriežamās personas no vienas vai vairākām dalībvalstīm tiek atgrieztas piespiedu kārtā vai brīvprātīgi;

15) "atgriešanas nodrošināšanas operācija" ir [*Frontex*] darbība, ar kuru dalībvalstīm tiek sniegta pastiprināta tehniskā un operatīvā palīdzība, kuru veido Eiropas atgriešanas nodrošināšanas vienību izvietošana dalībvalstīs un atgriešanas operāciju organizēšana;

[..]."

5 Minētās regulas 3. panta "Eiropas Robežu un krasta apsardze" 1. punkts bija formulēts šādi:

"Eiropas Robežu un krasta apsardzi veido [*Frontex*] un dalībvalstu iestādes, kas atbild par robežu pārvaldību, tostarp robežsardze, ciktāl tā veic robežkontroles uzdevumus."

6 Šīs pašas regulas 4. pantā "Eiropas integrētā robežu pārvaldība" bija paredzēts:

"Eiropas integrēto robežu pārvaldību veido šādas sastāvdaļas:

[..]

h) tādu trešās valsts valstspiederīgo atgriešana, uz kuriem attiecas dalībvalsts izdots atgriešanas lēmums;

[..]."

7 Regulas 2016/1624 5. panta "Kopīga atbildība" 1. un 3. punktā bija noteikts:

"1. Eiropas Robežu un krasta apsardze īsteno Eiropas integrēto robežu pārvaldību kā uzdevumu, par kuru atbildību kopīgi uzņemas [*Frontex*] un par robežu pārvaldību atbildīgās valstu iestādes [..].

[..]

3. [*Frontex*] atbalsta tādu Savienības pasākumu piemērošanu, kas saistīti ar ārējo robežu pārvaldību, nostiprinot, novērtējot un koordinējot dalībvalstu rīcību minēto pasākumu īstenošanā un atgriešanas jomā."

8 Kā bija norādīts šīs regulas 9. pantā "Godprātīgas sadarbības pienākums":

"[*Frontex*] un valstu iestādēm, kas atbild par robežu pārvaldību un atgriešanu [..], ir pienākums godprātīgi sadarboties un pienākums apmainīties ar informāciju."

9 Minētās regulas 14. pantā "[*Frontex*] rīcība pie ārējām robežām" bija paredzēts:

"1. Dalībvalsts var pieprasīt [*Frontex*] palīdzību savu pienākumu īstenošanā attiecībā uz ārējo robežu kontroli. [*Frontex*] veic arī pasākumus saskaņā ar 19. pantu.

2. [*Frontex*] organizē atbilstošu tehnisko un operatīvo palīdzību uzņēmējai dalībvalstij, un tā saskaņā ar attiecīgajām Savienības un starptautiskajām tiesībām, tostarp neizraidīšanas principu, var veikt vienu vai vairākus šādus pasākumus:

a) koordinēt kopīgas operācijas vienai vai vairākām dalībvalstīm un izvietot Eiropas Robežu un krasta apsardzes vienības;

[..]."

10 Šīs pašas regulas 22. pantā bija noteikts:

"1. [*Frontex*] nodrošina kopīgo operāciju, pilotprojektu vai ātrās reaģēšanas robežapsardzes pasākumu visu organizatorisko aspektu operatīvo īstenošanu, tostarp [*Frontex*] darbinieku klātbūtni.

[..]

3. Koordinators rīkojas [*Frontex*] vārdā visos Eiropas Robežu un krasta apsardzes vienību izvietošanas aspektos. Koordinatora uzdevums ir veicināt uzņēmēju dalībvalstu un iesaistīto dalībvalstu sadarbību un koordināciju. Koordinators jo īpaši:

[..]

b) uzrauga operatīvā plāna pareizu īstenošanu, tostarp attiecībā uz pamattiesību aizsardzību, un par to ziņo [*Frontex*];

[..]."

11 Regulas 2016/1624 25. panta "Darbību apturēšana vai izbeigšana" 1., 3. un 4. punktā bija paredzēts:

"1. Izpilddirektors izbeidz [*Frontex*] darbības, ja vairs netiek izpildīti nosacījumi šo darbību veikšanai. Izpilddirektors pirms šādas izbeigšanas informē attiecīgo dalībvalsti.

[..]

3. Izpilddirektors pēc tam, kad ir informējis par to attiecīgo dalībvalsti, var atsaukt darbības finansējumu vai arī to apturēt vai izbeigt, ja uzņēmēja dalībvalsts neievēro operatīvo plānu.

4. Izpilddirektors pēc apspriešanās ar pamattiesību amatpersonu un pēc tam, kad ir informējis par to attiecīgo dalībvalsti, atsauc kopīgās operācijas, ātrās reaģēšanas robežapsardzes pasākuma, pilotprojekta, migrācijas pārvaldības atbalsta vienības izvietošanas, atgriešanas operācijas, atgriešanas nodrošināšanas operācijas vai darba vienošanās finansējumu vai arī pilnībā vai daļēji aptur vai izbeidz šādas darbības, ja viņš uzskata, ka notikuši pamattiesību vai starptautiskās aizsardzības pienākumu pārkāpumi, kas ir būtiski vai, visticamāk, būs ilgstoši. Izpilddirektors par šādu lēmumu informē valdi."

12 Šīs regulas 26. pants "Darbību izvērtēšana" bija formulēts šādi:

"Izpilddirektors izvērtē kopīgo operāciju, ātrās reaģēšanas robežapsardzes pasākumu, pilotprojektu, migrācijas pārvaldības atbalsta vienību izvietošanu un operatīvās sadarbības ar trešām valstīm rezultātus. Viņš nosūta valdei detalizētus novērtējuma ziņojumus līdz ar pamattiesību amatpersonas novērojumiem 60 dienās pēc minēto darbību pabeigšanas. Izpilddirektors veic minēto rezultātu vispusīgu salīdzinošo analīzi, lai uzlabotu turpmāko darbību kvalitāti, saskanību un efektivitāti, un iekļauj minēto analīzi [*Frontex*] gada darbības pārskatā."

13 Šīs regulas 27. pantā "Atgriešana" bija paredzēts:

"1. Attiecībā uz atgriešanu [*Frontex*], ievērojot pamattiesības un saskaņā ar Savienības tiesību, kā arī starptautisko tiesību vispārējiem principiem, tostarp bēgļu aizsardzības un bērna tiesību jomā, jo īpaši:

a) tehniskā un operatīvā līmenī koordinē dalībvalstu darbības saistībā ar atgriešanu, tostarp brīvprātīgu izceļošanu, lai panāktu integrētu atgriešanas pārvaldības sistēmu dalībvalstu kompetento iestāžu starpā, piedaloties attiecīgajām trešo valstu iestādēm un citām attiecīgām ieinteresētajām personām;

b) sniedz tehnisko un operatīvo palīdzību dalībvalstīm, kuras pieredz īpašas problēmas saistībā ar savām atgriešanas sistēmām;

[..].

2. Šā panta 1. punkta b) apakšpunktā minētā tehniskā un operatīvā palīdzība aptver darbības, lai palīdzētu dalībvalstu kompetentajām iestādēm veikt atgriešanas procedūras, jo īpaši sniedzot:

a) mutiskās tulkošanas pakalpojumus;

[..]

c) padomu par atgriešanas procedūru īstenošanu un pārvaldību saskaņā ar Direktīvu 2008/115/EK;

d) padomu un palīdzību saistībā ar pasākumiem, kas nepieciešami, lai nodrošinātu atgriežamo personu pieejamību atgriešanas nolūkiem un novērstu atgriežamo personu slapstīšanos, saskaņā ar Direktīvu 2008/115/EK un starptautiskajām tiesībām.

[..]"

14 Minētās regulas 28. pants "Atgriešanas operācijas" bija formulēts šādi:

"1. Neiedziļinoties atgriešanas lēmumu būtībā un saskaņā ar Direktīvu 2008/115/EK [*Frontex*] sniedz vajadzīgo palīdzību un pēc vienas vai vairāku iesaistīto dalībvalstu pieprasījuma nodrošina atgriešanas operācijas koordinēšanu vai organizēšanu, tostarp fraktējot gaisa kuģus šādu operāciju mērķim. [*Frontex*] var pēc savas iniciatīvas ierosināt dalībvalstīm pati koordinēt vai organizēt atgriešanas operācijas.

2. Dalībvalstis reizi mēnesī informē [*Frontex*] par to indikatīvo plānoto atgriežamo personu skaitu un trešām atgriešanas valstīm gan attiecībā uz attiecīgās valsts atgriešanas operācijām, gan to vajadzībām pēc [*Frontex*] palīdzības vai tās veiktas koordinēšanas. [*Frontex*] izstrādā izvērstu operatīvo plānu, lai nodrošinātu pieprasītājām dalībvalstīm vajadzīgo operatīvo pastiprinājumu, tostarp sniedzot tehnisko aprīkojumu. [..]

[..]

8. Izpilddirektors izvērtē atgriešanas operāciju rezultātus. Viņš reizi sešos mēnešos nosūta valdei detalizētu novērtējuma ziņojumu par visām iepriekšējā pusgadā veiktajām atgriešanas operācijām līdz ar pamattiesību amatpersonas novērojumiem. Izpilddirektors veic minēto rezultātu vispusīgu salīdzinošo analīzi, lai uzlabotu atgriešanas operāciju kvalitāti, saskanību un efektivitāti. Izpilddirektors iekļauj minēto analīzi [*Frontex*] gada darbības pārskatā.

[..]"

15 Šīs pašas regulas 34. pants "Pamattiesību aizsardzība un pamattiesību stratēģija" bija formulēts šādi:

"1. Eiropas Robežu un krasta apsardze, veicot savus uzdevumus atbilstīgi šai regulai, garantē pamattiesību aizsardzību saskaņā ar attiecīgajām Savienības tiesībām, jo īpaši [H]artu,

attiecīgajām starptautiskajām tiesībām, tostarp 1951. gada Konvenciju par bēgļ[a] statusu, tās 1967. gada protokolu, un pienākumiem saistībā ar piekļuvi starptautiskajai aizsardzībai, jo īpaši neizraidīšanas principu.

Šajā nolūkā [*Frontex*] izstrādā un turpmāk pilnveido un īsteno pamattiesību stratēģiju, tostarp efektīvu mehānismu, kā uzraudzīt pamattiesību ievērošanu visās [*Frontex*] darbībās.

2. Veicot savus uzdevumus, Eiropas Robežu un krasta apsardze nodrošina, ka nevienu personu neizsēdina no transportlīdzekļa, nepiespiež iekāpt transportlīdzeklī, nepavada vai citā veidā nenodod vai neatgriež valsts iestādēm, ja tādējādi tiek pārkāpts neizraidīšanas princips vai ja pastāv risks, ka attiecīgo personu izraidīs vai liks tai atgriezties citā valstī, pārkāpjot minēto principu.

3. Veicot savus uzdevumus, Eiropas Robežu un krasta apsardze ņem vērā bērnu, nepavadītu nepilngadīgo, cilvēku ar invaliditāti, cilvēku tirdzniecības upuru, personu, kam vajag medicīnisko palīdzību, personu, kam vajag starptautisko aizsardzību, personu, kas jūrā atrodas briesmās, un citu īpaši mazaizsargātu personu, īpašās vajadzības.

[..]"

16 Regulas 2016/1624 35. pantā "Rīcības kodeksi" bija paredzēts:

"[..]

2. [*Frontex*] sadarbībā ar konsultatīvo forumu izstrādā un turpmāk pilnveido rīcības kodeksu atgriežamo personu atgriešanai, ko piemēro visām [*Frontex*] koordinētām vai organizētām atgriešanas operācijām un atgriešanas nodrošināšanas operācijām. Rīcības kodeksā apraksta kopīgās standartizētās procedūras, lai vienkāršotu atgriešanas operāciju un atgriešanas nodrošināšanas operāciju organizēšanu, un tas nodrošina atgriešanu humānā veidā un pilnībā ievērojot pamattiesības, jo īpaši principus, kuri attiecas uz cilvēka cieņu, spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās vai sodu aizliegumu, tiesības uz brīvību un drošību, tiesības uz personas datu aizsardzību un nediskriminēšanu.

3. [*Frontex* r]īcības kodeksā atgriešanas jomā īpašu uzmanību pievērš dalībvalstu pienākumam paredzēt efektīvu piespiedu atgriešanas uzraudzības sistēmu, kā noteikts Direktīvas 2008/115/EK 8. panta 6. punktā, un pamattiesību stratēģijai."

17 Šīs regulas 42. panta "Civiltiesiskā atbildība" 1. un 2. punktā bija noteikts:

"1. Ja vienību dalībnieki darbojas uzņēmējā dalībvalstī, šī dalībvalsts saskaņā ar tās tiesībām ir atbildīga par visiem kaitējumiem, ko šie dalībnieki nodarījuši, īstenojot pasākumus.

2. Ja šāds kaitējums nodarīts rupjas nolaidības vai tīša pārkāpuma rezultātā, uzņēmēja dalībvalsts var vērsties pie piederības dalībvalsts, lai piederības dalībvalsts atlīdzina summas, ko uzņēmēja dalībvalsts ir izmaksājusi cietušajiem vai viņu likumīgajiem pārstāvjiem."

18 Minētās regulas 60. panta "Atbildība" 3. punktā bija paredzēts:

"Ja pastāv ārpuslīgumiskas saistības, [*Frontex*] saskaņā ar vispārējiem tiesību principiem, kas ir kopīgi dalībvalstu tiesību sistēmām, novērš jebkādu kaitējumu, ko ir radījušas [*Frontex*] struktūrvienības vai tās personāls, pildot pienākumus."

19 Kā bija norādīts šīs pašas regulas 71. pantā "Pamattiesību amatpersona":

"1. Valde ieceļ pamattiesību amatpersonu. Viņa uzdevums ir sekmēt [*Frontex*] pamattiesību stratēģiju, uzraudzīt tās atbilstību pamattiesībām un sekmēt to, ka [*Frontex*] ievēro pamattiesības. [..]

[..]

3. Ar pamattiesību amatpersonu apspriežas par operatīvajiem plāniem, kas izstrādāti saskaņā ar 16., 17. un 28. pantu un 33. panta 4. punktu. Viņam ir piekļuve visai informācijai attiecībā uz pamattiesību ievērošanu visās [*Frontex*] darbībās."

20 Regulas 2016/1624 72. pantā "Sūdzību mehānisms" bija paredzēts:

"1. [*Frontex*] sadarbībā ar pamattiesību amatpersonu veic nepieciešamos pasākumus, lai izveidotu sūdzību mehānismu saskaņā ar šo pantu, lai uzraudzītu un nodrošinātu pamattiesību ievērošanu visās [*Frontex*] darbībās.

2. Ikviena persona, kuru tieši skar kopīgajā operācijā, pilotprojektā, ātrās reaģēšanas robežapsardzes pasākumā, migrācijas pārvaldības atbalsta vienību izvietošanā, atgriešanas operācijā vai atgriešanas nodrošināšanas operācijā iesaistīta personāla darbības un kura uzskata, ka šo darbību veikšanas laikā nav ievērotas viņas pamattiesības, vai ikviena puse, kas pārstāv šādu personu, var iesniegt rakstveida sūdzību [*Frontex*].

[..]

4. Pamattiesību amatpersona atbild par [*Frontex*] saņemto sūdzību apstrādi saskaņā ar tiesībām uz labu pārvaldību. Šajā nolūkā pamattiesību amatpersona izskata sūdzības pieņemamību, reģistrē pieņemamās sūdzības, pārsūta visas reģistrētās sūdzības izpilddirektoram, pārsūta sūdzības par vienību dalībniekiem viņu piederības dalībvalstij, informē attiecīgo iestādi vai struktūru, kuras kompetencē dalībvalstī ir pamattiesības, un reģistrē un nodrošina [*Frontex*] vai attiecīgās dalībvalsts turpmākos pasākumus.

[..]

10. [..]

[*Frontex*] nodrošina, lai informācija par iespēju iesniegt sūdzību un sūdzību iesniegšanas procedūru būtu viegli pieejama, tostarp arī neaizsargātām personām. Standartizēto sūdzības veidlapu dara pieejamu [*Frontex*] tīmekļa vietnē un papīra formātā visu [*Frontex*] darbību laikā valodās, kuras trešo valstu valstspiederīgie saprot vai par kurām būtu pamatoti pieņemt, ka viņi tās saprot. Pamattiesību amatpersona izskata sūdzības, pat ja tās nav iesniegtas uz standartizētas sūdzības veidlapas.

[..]"

B. Direktīva 2008/115

21 Direktīvas 2008/115 6. panta "Atgriešanas lēmums" 1. punktā paredzēts:

"Neskarot šā panta 2. līdz 5. punktā minētos izņēmumus, dalībvalstis pieņem atgriešanas lēmumu par ikvienu trešās valsts valstspiederīgo, kurš nelikumīgi uzturas to teritorijā."

22 Šīs direktīvas 8. panta "Atgriešana" 6. punktā noteikts:

"Dalībvalstis nodrošina efektīvu piespiedu atgriešanas uzraudzības sistēmu."

23 Minētās direktīvas 12. panta "Veids" 1. punktā paredzēts:

"Atgriešanas lēmumus [..] noformē rakstiski un tajos norāda faktiskos un juridiskos iemeslus, kā arī informāciju par pieejamiem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem."

C. Vispārējās tiesas Reglaments

24 Kā norādīts Vispārējās tiesas Reglamenta 76. panta f) punktā, "prasības pieteikumā ietver attiecīgā gadījumā – ziņas par pierādījumiem un piedāvātajiem pierādījumiem".

25 Šī reglamenta 85. pantā noteikts:

"1. Pierādījumus un piedāvātos pierādījumus iesniedz pirmajā procesuālo rakstu apmaiņā.

2. Replikas rakstā un atbildes rakstā uz repliku puses savas argumentācijas atbalstam var sniegt papildu pierādījumus vai izteikt pierādījumu piedāvājumus ar nosacījumu, ka kavēšanās šo ziņu iesniegšanā ir attaisnota.

3. Puses izņēmuma kārtā var sniegt papildu pierādījumus vai izteikt pierādījumu piedāvājumus pirms tiesvedības mutvārdu daļas pabeigšanas vai pirms Vispārējās tiesas lēmuma izlemt lietu bez tiesvedības mutvārdu daļas ar nosacījumu, ka kavēšanās šo ziņu iesniegšanā ir attaisnota.

4. Neskarot Vispārējās tiesas vēlāko lēmumu par atbilstoši 2. un 3. punktam iesniegto pierādījumu vai piedāvāto pierādījumu pieņemamību, priekšsēdētājs dod pārējiem lietas dalībniekiem iespēju paust viedokli par šiem pierādījumiem."

II. Tiesvedības priekšvēsture

26 Tiesvedības priekšvēsture izklāstīta pārsūdzētā sprieduma 2.–16. punktā, un to var apkopot, kā norādīts turpinājumā.

27 Apelācijas sūdzības iesniedzēji ir Sīrijas valstspiederīgo ģimene, kas 2016. gada 9. oktobrī bēgļu grupā ieradās Milas salā (Grieķija). Tā paša gada 14. oktobrī viņi tika pārvietoti uz uzņemšanas un identifikācijas centru Grieķijā, kur viņi norādīja, ka vēlas iesniegt starptautiskās aizsardzības pieteikumu.

28 Tā paša gada 20. oktobrī pēc kopīgas atgriešanas operācijas, kuru koordinēja *Frontex*, apelācijas sūdzības iesniedzēji tika pārvietoti uz Turciju, uz pagaidu uzņemšanas centru, kas atrodas šīs valsts dienvidaustrumos.

29 2016. gada 2. novembrī Turcijas iestādes apelācijas sūdzības iesniedzējiem izsniedza pagaidu aizsardzības dokumentus, kā arī pagaidu ceļošanas atļauju, lai tie dotos uz Šanliurfu [*Şanlıurfa*] (Turcija). Apelācijas sūdzības iesniedzēji uz laiku apmetās Suručā [*Suruç*] (Turcija) un pēc tam iekārtojās uz dzīvi Erbīlā (Irāka).

30 2017. gada 4. janvārī apelācijas sūdzības iesniedzēji iesniedza pirmo sūdzību *Frontex* pamattiesību amatpersonai, uzsverot, ka *Frontex* veiktā atgriešanas operācija izraisījusi viņu atpakaļraidīšanu no Grieķijas uz Turciju. Apelācijas sūdzības iesniedzēji vienlaikus iesniedza sūdzību pret Grieķijas Republiku Eiropas Cilvēktiesību tiesā.

31 2017. gada 15. februārī šī sūdzība tika atzīta par pieņemamu un tika pārsūtīta *Frontex* izpilddirektoram, kā arī Grieķijas ombudam, kurš to pārsūtīja Grieķijas policijai; apelācijas sūdzības iesniedzēji par to tika informēti tā paša gada 7. jūnijā.

32 2018. gada 17. jūlijā apelācijas sūdzības iesniedzēji pamattiesību amatpersonai iesniedza otru sūdzību saistībā ar viņu pirmās sūdzības apstrādi; informācija par pirmo sūdzību viņiem tika nosūtīta tā paša mēneša 25. datumā. Tā paša gada 9. augustā viņu otrā sūdzība tika atzīta par pieņemamu un pievienota pirmajai.

33 2018. gada 29. novembrī pamattiesību amatpersona apelācijas sūdzības iesniedzējus informēja, ka *Frontex* joprojām gaida Grieķijas policijas iestāžu iekšējās izmeklēšanas rezultātus attiecībā uz pirmo sūdzību. 2019. gada 25. novembrī tā viņus informēja par to, ka šīs iestādes šo izmeklēšanu ir beigušas, un par šo iestāžu lēmumu nepārsūtīt ziņojumu par minēto izmeklēšanu tā konfidenciālā rakstura dēļ. 2020. gada 6. oktobrī tā apelācijas sūdzības iesniedzējiem nosūtīja savu galīgo ziņojumu par sūdzībām un beidza to apstrādes procedūru.

34 Tā paša gada 8. oktobra elektroniskā pasta vēstulē pamattiesību amatpersonai apelācijas sūdzības iesniedzēji uzsvēra, ka šajā galīgajā ziņojumā nav aplūkota ne *Frontex* loma atgriešanas operācijā, ne otrā sūdzība. Savā atbildē tā paša mēneša 13. datumā pamattiesību amatpersona norādīja, ka *Frontex* ir izpildījusi savus pienākumus attiecībā uz viņu sūdzību apstrādi.

35 Apelācijas sūdzībā tās iesniedzēji, kas ir kurdu tautības ģimene – abi vecāki un četri bērni –, vērsa uzmanību uz to, ka ir Vispārējo tiesu informējuši, ka 2023. gada 19. februārī Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir apstiprinājusi pušu parakstītu izlīguma deklarāciju saistībā ar šajā tiesā iesniegto prasību pret Grieķijas Republiku. Tiesas sēdē Tiesā viņi precizēja, ka, pildot šo deklarāciju, Grieķijas Republika piekritusi izmaksāt katram prasītājam 12 500 EUR, proti, kopumā 75 000 EUR, kā atlīdzību par mantisko un morālo kaitējumu, kā arī 1500 EUR par radītajām izmaksām un izdevumiem.

III. Prasība Vispārējā tiesā un pārsūdzētais spriedums

36 Ar prasības pieteikumu, kas Vispārējās tiesas kancelejā iesniegts 2021. gada 20. septembrī, apelācijas sūdzības iesniedzēji cēla prasību par zaudējumu atlīdzību, lūdzot atlīdzināt mantisko un morālo kaitējumu, kas viņiem esot nodarīts ar *Frontex* šķietami prettiesisko rīcību pirms strīdīgās atgriešanas operācijas, tās laikā un pēc tās un ko viņi novērtē kā 96 212,55 EUR attiecībā uz mantisko kaitējumu un 40 000 EUR attiecībā uz morālo kaitējumu, un tiem pieskaitāmi procenti.

37 Pārsūdzētajā spriedumā, runājot par apelācijas sūdzības iesniedzēju noteiktu iesniegto dokumentu pieņemamību, Vispārējā tiesa, pirmkārt, minētā sprieduma 43.–46. punktā atzina, ka replikas raksta C.1. un C.3.–C.6. pielikums nav pieņemams to nepamatoti novēlotas iesniegšanas dēļ. Otrkārt, tā paša iemesla dēļ minētā sprieduma 49.–51. punktā Vispārējā tiesa noraidīja E.1. dokumentu, kuru apelācijas sūdzības iesniedzēji bija iesnieguši 2023. gada 7. martā, proti, tiesas sēdes priekšvakarā.

38 Runājot par lietas būtību – Vispārējā tiesa, pārsūdzētā sprieduma 53. punktā norādījusi, ka nosacījumi, lai iestātos Savienības ārpuslīgumiskā atbildība, pamatojoties uz LESD 340. panta otro daļu, ir kumulatīvi, minētā sprieduma 55. punktā nolēma vispirms pārbaudīt nosacījumu, vai starp *Frontex* pārmesto rīcību un apgalvoto kaitējumu ir cēloņsakarība.

39 Šajā ziņā pārsūdzētā sprieduma 56. punktā tā atzina, ka kaitējumam, uz kuru atsaucas, ir pietiekami tieši jāizriet no pārmestās rīcības un šai rīcībai ir jābūt kaitējuma noteicošajam cēlonim un ka nav pienākuma atlīdzināt nekādas, pat attālas, nelabvēlīgas sekas, kas izriet no prettiesiskās situācijas.

40 Vispirms pārsūdzētā sprieduma 61. punktā tā konstatēja, ka apelācijas sūdzības iesniedzēju izmaksas saistībā ar došanos uz Grieķiju nevarēja tieši izrietēt no *Frontex* pārmestās rīcības, jo tās esot radušās pirms strīdīgās atgriešanas operācijas.

41 Turpinot – pārsūdzētā sprieduma 62. punktā Vispārējā tiesa atzina, ka apelācijas sūdzības iesniedzēju argumentācija par cēloņsakarības pastāvēšanu starp *Frontex* pārmesto pienākumu neizpildi attiecībā uz tās pienākumiem pamattiesību aizsardzības jomā saistībā ar šo operāciju un citiem apgalvotajiem kaitējuma pamatiem balstīta uz kļūdainu premisu, proti, ka tad, ja nebūtu šīs pienākumu neizpildes, apelācijas sūdzības iesniedzēji nebūtu izraidīti uz Turciju un tiem Grieķijā būtu piešķirta starptautiskā aizsardzība un tātad – materiālā palīdzība, uz kuru viņiem esot bijušas tiesības, līdz ar to viņiem nebūtu nodarīts attiecīgais kaitējums.

42 Šajā ziņā pārsūdzētā sprieduma 64. un 65. punktā Vispārējā tiesa pauda uzskatu, ka atbilstoši Regulas 2016/1624 27. panta 1. punkta a) un b) apakšpunktam un 28. panta 1. punktam, Direktīvas 2008/115 6. panta 1. punktam un Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2013/32/ES (2013. gada 26. jūnijs) par kopējām procedūrām starptautiskās aizsardzības statusa piešķiršanai un atņemšanai (OV 2013, L 180, 60. lpp.) 2. panta f) punktam, kā arī 4., 6., 8. un 31. pantam *Frontex* uzdevums saistībā ar strīdīgo atgriešanas operāciju bijis tikai sniegt tehnisku un operatīvu atbalstu dalībvalstīm, nevis izvērtēt šajā operācijā iekļauto personu atgriešanas lēmumu pamatotību, jo šie lēmumi, kā arī lēmumi par starptautiskās aizsardzības piešķiršanu balstās uz vērtējumu, kas ir vienīgi dalībvalstu kompetencē.

43 Līdz ar to pārsūdzētā sprieduma 66. punktā Vispārējā tiesa konstatēja, ka nav secināma tieša cēloņsakarība attiecībā uz, pirmkārt, mantisko kaitējumu, kas saistīts ar izdevumiem, kuri apelācijas sūdzības iesniedzējiem radušies Turcijā un Irākā, un, otrkārt, morālo kaitējumu, kas it īpaši izpaudies satraukuma sajūtā saistībā ar atgriešanas lidojumu uz Turciju; bez tam attiecībā uz šo lidojumu Vispārējā tiesa atzina, ka par to saskaņā ar Regulas 2016/1624 42. panta 1. un 2. punktu principā ir atbildīga tikai uzņēmēja dalībvalsts.

44 Turklāt, pārsūdzētā sprieduma 67.–69. punktā atzīdama, ka apgalvotā kaitējuma tiešajam cēlonim jābūt pārkāpumam, uz kuru atsaucas, nevis prasītāja izvēlei attiecībā uz veidu, kā reaģēt uz šķietami prettiesisko darbību, Vispārējā tiesa konstatēja, ka cēlonis apgalvotajam mantiskajam un morālajam kaitējumam – kas izriet no īres un mājokļa iekārtošanas izmaksām Suručā, izmaksām

saistībā ar došanos uz Irāku, dažādajiem izdevumiem, kuri radušies kopš viņu apmešanās uz dzīvi šajā valstī, kā arī no baiļu un ciešanu sajūtas, kas saistīta ar viņu grūto braucienu uz šo valsti, – ir pašu apelācijas sūdzības iesniedzēju izvēle.

45 Šajā ziņā pārsūdzētā sprieduma 68. punktā tā būtībā pauda uzskatu, ka, pirmkārt, no lietas materiāliem izriet – apelācijas sūdzības iesniedzēju apmešanās Suručā cēlonis bijusi viņu izvēle nepildīt Turcijas iestāžu izdotajā pagaidu ceļošanas atļaujā ietvertos norādījumus, un, otrkārt, no apelācijas sūdzības iesniedzēju procesuālajiem rakstiem secināms, ka bēgšanas uz Irāku cēlonis bijušas viņu bailes, ka šīs iestādes par šo norādījumu nepildīšanu viņus nosūtīs atpakaļ uz Sīriju.

46 Visbeidzot – pārsūdzētā sprieduma 70. punktā Vispārējā tiesa atzina, ka tad, ja advokāta vai juriskonsulta pārstāvība pirmstiesas procedūrā nav obligāta, starp šādas pārstāvības izmaksām un rīcību, ko, iespējams, var pārmest attiecīgajai iestādei vai struktūrai, nav cēloņsakarības. Šajos apstākļos tā konstatēja, ka apgalvoto mantisko kaitējumu, kas saistīts ar juridiskās palīdzības izmaksām, kuras apelācijas sūdzības iesniedzējiem radušās saistībā ar sūdzībām, kas iesniegtas *Frontex*, nevar tieši attiecināt uz šo aģentūru.

47 Noslēgumā Vispārējā tiesa atzina, ka apelācijas sūdzības iesniedzēji nav pierādījuši pietiekami tiešu cēloņsakarību starp *Frontex* pārmestajiem nodarījumiem un apgalvoto kaitējumu, tāpēc prasību par zaudējumu atlīdzību pilnībā noraidīja.

IV. Lietas dalībnieku prasījumi apelācijas tiesvedībā

48 Apelācijas sūdzībā apelācijas sūdzības iesniedzēji lūdz Tiesu:

– atcelt pārsūdzēto spriedumu un galvenokārt – nodot lietu atpakaļ Vispārējai tiesai;

– pakārtoti – atzīt par pamatotiem viņu prasības pirmajā instancē pamatus;

– piespriest *Frontex* atlīdzināt tiesāšanās izdevumus, kuri radušies tiesvedībā pirmajā instancē un apelācijas instancē un kuriem pieskaitīti procenti.

49 *Frontex* lūdz Tiesu:

– noraidīt apelācijas sūdzību un

– piespriest apelācijas sūdzības iesniedzējiem atlīdzināt tiesāšanās izdevumus, kuri radušies tiesvedībā pirmajā instancē un apelācijas tiesvedībā.

V. Par apelācijas sūdzību

50 Apelācijas sūdzības pamatošanai apelācijas sūdzības iesniedzēji izvirza četrus pamatus.

51 Pirmais pamats, kas galvenokārt attiecas uz pārsūdzētā sprieduma 62.–66. punktu, būtībā balstīts uz tiesību kļūdām, kuras Vispārējā tiesa esot pieļāvusi, konstatēdama, ka starp *Frontex* pārmesto rīcību un apgalvoto kaitējumu, ko esot izraisījusi apelācijas sūdzības iesniedzēju iekļaušana strīdīgajā atgriešanas operācijā, nav cēloņsakarības. Šim pamatam būtībā ir trīs daļas.

52 Otrais pamats, kas arī attiecas uz pārsūdzētā sprieduma 62.–66. punktu, būtībā balstīts uz tiesību kļūdām, ko Vispārējā tiesa esot pieļāvusi, konstatēdama, ka starp *Frontex* rīcību un apgalvoto morālo kaitējumu, ko esot izraisījuši pamattiesību pārkāpumi, kuri esot izdarīti atgriešanas lidojuma laikā uz Turciju, nav cēloņsakarības. Šim pamatam būtībā ir divas daļas.

53 Trešais pamats, kuram ir divas daļas, kas attiecas uz pārsūdzētā sprieduma 67.–71. punktu, ir balstīts uz tiesību kļūdām, kuras Vispārējā tiesa esot pieļāvusi, atzīdama, ka prasīto cēloņsakarību starp *Frontex* pārmestajām darbībām un bezdarbību un atsevišķiem apgalvotā kaitējuma elementiem pārtraukusi apelācijas sūdzības iesniedzēju pašu izvēle.

54 Visbeidzot – ceturtais pamats, kas attiecas uz pārsūdzētā sprieduma 44.–46. punktu, ir balstīts uz tiesību kļūdām, kuras Vispārējā tiesa esot pieļāvusi, atzīdama, ka dažādi dokumenti, ko apelācijas sūdzības iesniedzēji bija iesnieguši prasības par zaudējumu atlīdzību pamatošanai, nav pieņemami.

A. Par pirmā pamata otro un trešo daļu

1. Lietas dalībnieku argumenti

55 Pirmā pamata otrajā un trešajā daļā, kuras jāizvērtē kopā un pirmās, apelācijas sūdzības iesniedzēji būtībā uzsver, ka Vispārējā tiesa ir pieļāvusi tiesību kļūdu, pirms cēloņsakarības pastāvēšanas izvērtējuma nelemdama par astoņiem prasības pamatiem, ar kuriem apelācijas sūdzības iesniedzēji vēlējās pierādīt, ka *Frontex* izdarījusi pārkāpumus, un it īpaši par astoto no šiem pamatiem, kas attiecas uz šīs aģentūras veikto viņu sūdzību izskatīšanu. Apelācijas sūdzības iesniedzēji apgalvo, ka šī bezdarbība ietekmējusi pārsūdzētā sprieduma rezolutīvo daļu, jo, ja Vispārējā tiesa būtu izvērtējusi minētos pamatus, tā noteikti būtu novērtējusi tajos minētās *Frontex* darbības un bezdarbību un no tā secinājusi, ka šīs aģentūras ārpuslīgumiskās atbildības iestāšanās nosacījumi ir izpildīti.

56 *Frontex* uzskata, ka pirmais pamats ir kopumā nepieņemams, jo apelācijas sūdzības iesniedzēji neesot pietiekami precīzi norādījuši pārsūdzētā sprieduma motīvus, uz kuriem tas attiecas. Turklāt šī pamata otrā un trešā daļa esot neefektīva un katrā ziņā nepamatota, jo gadījumā, kad Vispārējā tiesa konstatē, ka viens no trim Savienības ārpuslīgumiskās atbildības iestāšanās nosacījumiem nav izpildīts, tai pārējie divi nosacījumi nav jānovērtē.

2. Tiesas vērtējums

57 Pirmām kārtām, runājot par *Frontex* izvirzīto iebildi attiecībā uz pirmā pamata nepieņemamību, jo apelācijas sūdzības iesniedzēji neesot pietiekami precīzi norādījuši pārsūdzētā sprieduma motīvus, uz kuriem attiecas dažādās šī pamata daļas, no LESD 256. panta 1. punkta otrās daļas, Eiropas Savienības Tiesas statūtu 58. panta pirmās daļas, kā arī Tiesas Reglamenta 168. panta 1. punkta d) apakšpunkta un 169. panta 2. punkta izriet, ka apelācijas sūdzībā precīzi jānorāda apstrīdētie nolēmuma, kuru lūgts atcelt, motīvu daļas punkti, kā arī juridiskie argumenti, kas konkrēti izvirzīti šī lūguma pamatošanai, pretējā gadījumā apelācijas sūdzība vai attiecīgais pamats nav pieņemams (skat. rīkojumu, 1993. gada 26. aprīlis, *Kupka-Floridi*/EESK, C-244/92 P, EU:C:1993:152, 8. un 9. punkts, kā arī spriedumus, 2015. gada 3. septembris, *Inuit Tapiriit Kanatami* u.c./Komisija, C-398/13 P, EU:C:2015:535, 53. punkts un tajā minētā judikatūra, un 2021. gada 15. jūlijs, *Deutsche Lufthansa*/Komisija, C-453/19 P, EU:C:2021:608, 95. punkts).

58 Šajā gadījumā pietiek vien ar konstatējumu, ka apelācijas sūdzības iesniedzēju pirmā pamata otrajā un trešajā daļā izvērstā argumentācija kopumā šķiet pietiekami skaidra, lai ar prasīto precizitāti varētu norādīt pārsūdzētā sprieduma apstrīdētos elementus, kā arī juridiskos argumentus, kas izvirzīti šīs kritikas pamatošanai, un tāpēc ļauj Tiesai veikt likumības pārbaudi.

59 Otrām kārtām, runājot par pirmā pamata otrās un trešās daļas izvērtējumu pēc būtības, iesākumā jāatgādina, ka Regulas 2016/1624 60. panta 3. punktā – tāpat kā LESD 340. panta otrajā daļā, kas ar to konkretizēta, – paredzēts, ka ārpuslīgumiskās atbildības jomā *Frontex* saskaņā ar vispārējiem tiesību principiem, kas kopīgi dalībvalstu tiesību sistēmām, novērš jebkādu kaitējumu, kuru radījušas *Frontex* struktūrvienības vai tās personāls, pildot pienākumus. Tāpēc šajā lietā ir nozīme Tiesas judikatūrai par šo LESD normu.

60 Saskaņā ar Tiesas pastāvīgo judikatūru, lai iestātos Savienības ārpuslīgumiskā atbildība, pamatojoties uz LESD 340. panta otro daļu, jābūt izpildītiem vairākiem nosacījumiem, proti, jābūt pietiekami būtiskam tādas tiesību normas pārkāpumam, kuras mērķis ir piešķirt tiesības privātpersonām, reālam kaitējumam un tiešai cēloņsakarībai starp darbības izdarītāja pienākuma neizpildi un cietušajām personām nodarīto kaitējumu (spriedumi, 1996. gada 5. marts, *Brasserie du pêcheur* un *Factortame*, C-46/93 un C-48/93, EU:C:1996:79, 51. punkts, kā arī 2024. gada 5. marts, *Kočner*/Eiropols, C-755/21 P, EU:C:2024:202, 117. punkts un tajā minētā judikatūra).

61 No šīs judikatūras arī izriet, ka tad, ja kāds no šiem nosacījumiem nav izpildīts, prasība jānoraida pilnībā un pārējie Savienības ārpuslīgumiskās atbildības nosacījumi nav jāizvērtē, turklāt Savienības tiesai minētie nosacījumi nav jāizvērtē noteiktā secībā (spriedums, 2023. gada 21. decembris, *United Parcel Service*/Komisija, C-297/22 P, EU:C:2023:1027, 61. punkts un tajā minētā judikatūra).

62 Tāpēc Vispārējā tiesa principā nav pieļāvusi kļūdu, pirmkārt, nolemdama pirmo izvērtēt nosacījumu par cēloņsakarības pastāvēšanu, iepriekš nepārbaudījusi astoņus pamatus, ar kuriem apelācijas sūdzības iesniedzēji vēlējās pierādīt, ka *Frontex* izdarījusi pārkāpumus. Otrkārt, tā kā tā no šī izvērtējuma secināja, ka šis nosacījums nav izpildīts, tai nebija turklāt jāizvērtē abi pārējie *Frontex* ārpuslīgumiskās atbildības iestāšanās nosacījumi, it īpaši nosacījums par apgalvoto *Frontex* rīcības prettiesiskumu, uz ko attiecās astoņi pamati, kuru neizvērtēšanu apelācijas sūdzības iesniedzēji pārmet Vispārējai tiesai.

63 Tātad pirmā pamata otrā un trešā daļa nav pamatota.

B. Par pirmā pamata pirmo daļu un otrā pamata pirmo daļu

64 Pirmā pamata pirmā daļa būtībā balstīta uz to, ka pārkāpts, pirmkārt, Regulas 2016/1624 14. panta 2. punkts, 27. panta 1. punkts, 28. panta 1. punkts, kā arī 34. panta 1.–3. punkts un, otrkārt, šīs regulas 5. panta 1. punkts, Vispārējai tiesai konstatējot, ka starp *Frontex* pārmesto rīcību un apgalvoto kaitējumu – ko esot izraisījusi apelācijas sūdzības iesniedzēju iekļaušana strīdīgajā atgriešanas operācijā, kura saskaņā ar viņu apgalvojumu ir nelikumīga, jo attiecībā uz viņiem nav pieņemti atgriešanas lēmumi, – nav cēloņsakarības.

65 Otrā pamata pirmā daļa balstīta uz to, ka esot pārkāptas tās pašas tiesību normas kā tās, kuras minētas pirmā pamata pirmajā daļā, Vispārējai tiesai konstatējot, ka starp *Frontex* pārmesto rīcību un apgalvoto kaitējumu, ko esot izraisījuši pamattiesību pārkāpumi, kuri esot izdarīti atgriešanas lidojuma laikā uz Turciju strīdīgās atgriešanas operācijas ietvaros, nav cēloņsakarības. Turklāt šajā otrā pamata daļā ir atkārtota pirmā pamata pirmajā daļā paustā kritika.

66 Tā kā pirmā pamata pirmā daļa un otrā pamata pirmā daļa būtībā balstītas uz to pašu tiesību normu pārkāpumu un attiecas uz to pašu – proti, pārsūdzētā sprieduma 62.–66. punktā ietverto – Vispārējās tiesas vērtējumu, tās jāizvērtē kopā.

1. Lietas dalībnieku argumenti

67 Pirmā pamata pirmā daļa – kurā apelācijas sūdzības iesniedzēji atsaucas uz viņu izraidīšanas uz Turciju prettiesiskumu, ņemot vērā, ka Grieķijas iestādes attiecībā uz viņiem nebija pieņēmušas atgriešanas lēmumus, – ietver divus iebildumus.

68 Ar pirmo iebildumu apelācijas sūdzības iesniedzēji Vispārējai tiesai būtībā pārmet, ka tā netieši konstatējusi, ka *Frontex* nav pienākuma pārbaudīt šāda lēmuma pastāvēšanu.

69 Viņi apgalvo, ka, pirmkārt, no Regulas 2016/1624 2. panta 13. un 14. punkta izriet – valsts iestādēm jāpieņem rakstisks atgriešanas lēmums, pirms trešās valsts valstspiederīgais var tikt likumīgi izraidīts no to teritorijas, veicot atgriešanas operāciju, un, otrkārt, no šīs regulas 14. panta 2. punkta, 27. panta 1. punkta un 34. panta 1.–3. punkta izriet – *Frontex* jāpārliecinās, ka personas netiek iekļautas tās koordinētā atgriešanas operācijā, ja attiecībā uz tām nav pieņemts šāds lēmums.

70 Tāpēc Vispārējā tiesa esot nepamatoti balstījusies uz Regulas 2016/1624 28. panta 1. punktā paredzēto aizliegumu *Frontex* iedziļināties atgriešanas lēmuma būtībā, lai šajā ziņā to atbrīvotu no jebkāda pienākuma.

71 Ar otro iebildumu apelācijas sūdzības iesniedzēji būtībā apgalvo, ka Vispārējā tiesa nav ievērojusi Regulas 2016/1624 5. panta 1. punktu, ar kuru esot noteikta *Frontex* un attiecīgās dalībvalsts solidāra atbildība par kaitējumu, kas personām, kuras iekļautas kopīgā atgriešanas operācijā, nodarīts pamattiesību pārkāpumu dēļ, kas izdarīti, veicot šo operāciju.

72 Visbeidzot – otrā pamata pirmajā daļā apelācijas sūdzības iesniedzēji būtībā uzsver, ka tad, ja Vispārējā tiesa būtu ņēmusi vērā *Frontex* pienākumu pārbaudīt, vai attiecībā uz viņiem faktiski ir pieņemts atgriešanas lēmums, tai būtu bijis jākonstatē, ka starp *Frontex* pārmesto rīcību un prettiesisko izturēšanos, kuru, kā viņi apgalvo, viņi piedzīvojuši atgriešanas lidojuma laikā, ir cēloņsakarība, jo šī pienākuma izpilde būtu likusi *Frontex* nepieļaut viņu nelikumīgo izraidīšanu. Turklāt viņi atkārto savu argumentāciju par solidāras atbildības pastāvēšanu.

73 *Frontex* galvenokārt uzsver, ka pirmā pamata pirmā daļa un otrā pamata pirmā daļa nav pieņemamas. Proti, pirmkārt, tās esot balstītas uz Vispārējās tiesas konstatējuma par atgriešanas lēmuma pastāvēšanu apšaubīšanu. Otrkārt, šajās divās daļās izklāstītais iebildums attiecībā uz *Frontex* un Grieķijas Republikas solidāru atbildību esot jauns, jo uz šādas atbildības pastāvēšanu neesot norādīts Vispārējā tiesā. Treškārt, apelācijas sūdzības iesniedzēji neesot pietiekami precīzi identificējuši pārsūdzētā sprieduma motīvus, uz kuriem attiecas minētās daļas.

74 Pakārtoti *Frontex* apstrīd šo daļu pamatotību.

75 Papildus tam, ka – pretēji apelācijas sūdzības iesniedzēju apgalvojumam – Vispārējā tiesa kļūdaini neesot vērtējusi viņu prasību kā tādu, kas vērsta pret Grieķijas iestāžu lēmumiem, ar kuriem atteikts viņiem piešķirt starptautisko aizsardzību un uzdots viņus atgriezt, *Frontex* vispirms uzskata, ka apelācijas sūdzības iesniedzēji balstās uz kļūdainu to Regulas 2016/1624 normu

interpretāciju, uz kurām viņi atsaucas; šī interpretācija esot pretrunā lojālas sadarbības principam un kompetences piešķiršanas principam, kas formulēti attiecīgi LES 4. panta 3. punktā un 5. panta 1. un 2. punktā.

76 Proti, pirmkārt, no lojālas sadarbības principa izrietot, ka *Frontex* jāvar ar pilnīgu pārliecību pieņemt, ka valsts iestāžu iesniegtie dokumenti, šajā gadījumā – to personu saraksts, uz kurām attiecas strīdīgā atgriešanas operācija, ir pareizi; tas ietverot likumības prezumpciju, no kuras izriet pienākums atzīt šos dokumentus par juridiski spēkā esošiem. *Frontex* šo prezumpciju varot apšaubīt tikai situācijās, kad šai aģentūrai ir zināmi pietiekami objektīvi un skaidri faktiskie apstākļi, kuri norāda uz iespēju, ka valsts iestāžu iesniegtie dokumenti ir kļūdaini, izraisot pārbaudes pienākumu. Taču apelācijas sūdzības iesniedzēji Vispārējā tiesā neesot apgalvojuši, ka šajā lietā būtu šādi faktiskie apstākļi.

77 Otrkārt, *Frontex* būtībā apgalvo, ka kompetences piešķiršanas princips tai liek ievērot dalībvalstu ekskluzīvo kompetenci attiecībā uz iespējamo starptautiskās aizsardzības piešķiršanu un atgriešanas lēmumu pieņemšanu.

78 Turpinot – *Frontex* uzsver, ka ar Hartas noteikumiem tai nevarot tikt piešķirta nekāda kompetence, kuras tai nebūtu saskaņā ar citām Savienības tiesību normām.

79 Visbeidzot – attiecībā uz solidāru atbildību zaudējumu atlīdzināšanas jomā *Frontex*, pirmkārt, uzskata, ka šādas atbildības pastāvēšana neatbrīvo apelācijas sūdzības iesniedzējus no pienākuma pierādīt citastarp tiešu cēloņsakarību, kuru pierādīt viņiem neesot izdevies. Otrkārt, lai *Frontex* būtu solidāri atbildīga, esot jāpastāv arī Grieķijas iestāžu atbildībai saskaņā ar Grieķijas tiesību aktiem; tas nozīmējot, ka Vispārējai tiesai būtu jāizdara vērtējums, kas saistīts ar valsts tiesībām un neietilpst tās kompetencē. Līdz ar to fakts, ka attiecīgs vērtējums nav izdarīts, nevarot būt uzskatāms par Savienības tiesību pārkāpumu.

2. Tiesas vērtējums

a) Par pirmā pamata pirmās daļas pirmā un otrā iebilduma un otrā pamata pirmās daļas pieņemamību

80 Pirmām kārtām, *Frontex* atsaucas uz pirmā pamata pirmās daļas kopumā un otrā pamata pirmās daļas nepieņemamību, pamatodamās uz to, ka šajās daļās apelācijas sūdzības iesniedzēji apšaubot Vispārējās tiesas veiktu fakta konstatējumu, proti, tāda atgriešanas lēmuma pastāvēšanu, ko attiecībā uz viņiem pieņēmušas Grieķijas iestādes.

81 Šajā ziņā pietiek vien ar norādi, ka šis arguments balstās uz kļūdainu pārsūdzētā sprieduma interpretāciju. Minētajā spriedumā Vispārējā tiesa, izdarot *Frontex* ārpuslīgumiskās atbildības vērtējumu, izvērtējusi tikai to, vai starp pārmesto rīcību un apgalvoto kaitējumu ir cēloņsakarība, nelemdama par jautājumu, vai attiecībā uz apelācijas sūdzības iesniedzējiem ir pieņemts atgriešanas lēmums.

82 Otrām kārtām, runājot par pirmā pamata pirmās daļas otro iebildumu, kas turklāt atkārtots citastarp otrā pamata pirmajā daļā un kas attiecas uz *Frontex* un Grieķijas Republikas solidāras atbildības pastāvēšanu, *Frontex* apstrīd šī iebilduma pieņemamību, jo tas šķietami esot jauns. Tomēr apelācijas sūdzības iesniedzēji apgalvo, ka viņi Vispārējā tiesā ir izvirzījuši pamatu par šādu solidāru atbildību, un šajā ziņā norāda uz prasības pieteikuma pirmajā instancē 5. un

13. punktu. Pēc būtības viņi piebilst – tas, ka kaitējuma rašanās faktā iesaistīts vairāk nekā viens dalībnieks, vienu vai citus dalībniekus neatbrīvo no atbildības par to darbībām, un nav nepieciešams zināt, vai Grieķijas Republika ir izpildījusi pati savus pienākumus.

83 Atbilstoši Tiesas Reglamenta 170. panta 1. punktam apelācijas sūdzībā nedrīkst grozīt Vispārējā tiesā izskatītā strīda priekšmetu. Tādējādi Tiesas kompetencē apelācijas tiesvedībā ir vienīgi novērtēt juridisko risinājumu, kas rasts attiecībā uz pirmajā instancē apspriestajiem pamatiem un argumentiem. Lietas dalībnieks tātad nevar Tiesā pirmo reizi izvirzīt pamatu, kuru tas nav izvirzījis Vispārējā tiesā, jo tādējādi tam tiktu ļauts Tiesā, kuras kompetence apelācijas tiesvedībā ir ierobežota, vērsties ar plašāku strīdu nekā tas, kas bijis jāizskata un jāizlemj Vispārējai tiesai (spriedums, 2021. gada 6. oktobris, *Sigma Alimentos Exterior*/Komisija, C-50/19 P, EU:C:2021:792, 38. punkts un tajā minētā judikatūra).

84 Šajā gadījumā jākonstatē, ka abos prasības pieteikuma pirmajā instancē punktos, uz kuriem norāda apelācijas sūdzības iesniedzēji, viņi uzsver iespēju, ka *Frontex* var iestāties atbildība par tās personāla nodarījumiem vienlaikus ar dalībvalstu atbildību par sava personāla nodarījumiem.

85 Šajā ziņā jāatgādina – solidārā atbildība principā nozīmē, ka tad, ja trešai personai nodarīts kaitējums vairāku personu kopīgas kļūdainas rīcības dēļ, katrai no tām ir pienākums atlīdzināt kaitējumu pilnā apmērā, jo cietušajai trešai personai ir tiesības pieprasīt katrai no šīm personām pilnīgi kompensēt kaitējumu, līdz tas ir pilnībā atlīdzināts, neskarot regresa prasību, ko atbildīgā persona, kura pilnībā kompensējusi nodarīto kaitējumu, var celt pret jebkuru citu līdzatbildīgo, ņemot vērā to atbildības apmēru kaitējuma nodarīšanā. Šāds solidārās atbildības režīms ir atkāpe attiecībā pret vispārējiem Savienības ārpuslīgumiskās atbildības principiem (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2024. gada 5. marts, *Kočner*/Eiropols, C-755/21 P, EU:C:2024:202, 62. un 64. punkts).

86 Taču, pirmkārt, jākonstatē, ka Vispārējā tiesā celtās prasības punktos – uz kuriem apelācijas sūdzības iesniedzēji norāda, lai apstrīdētu, ka iebildums attiecībā uz *Frontex* un Grieķijas Republikas solidāro atbildību ir jauns, – viņi neapgalvoja, ka pastāv šāda atbildība, kas izraisītu *Frontex* pienākumu pilnībā atlīdzināt tās un Grieķijas Republikas personāla kopīgo kļūdaino darbību kaitīgās sekas, neatkarīgi no viņu attiecīgo pārkāpumu konkrētajām sekām. Apelācijas sūdzības iesniedzēji apgalvoja vienīgi, ka *Frontex* ir iestājusies atbildība par kaitējumu, ko izraisījušas tās struktūrvienību vai personāla kļūdainās darbības, vienlaikus ar šīs dalībvalsts atbildību par kaitējumu, kuru izraisījušas tās personāla kļūdainās darbības, un ka līdz ar to ir svarīgi nošķirt *Frontex* pienākumus un saistības no dalībvalsts pienākumiem un saistībām, un – tāpat kā apelācijas sūdzībā – uzsvēra, ka *Frontex* atbildība var iestāties neatkarīgi no jautājuma, vai Grieķijas Republika ir vai nav izpildījusi tai uzliktos pienākumus.

87 Otrkārt, lai gan apelācijas sūdzības iesniedzējs ir tiesīgs iesniegt apelācijas sūdzību, Tiesā izvirzot pamatus, kuru mērķis ir apstrīdēt pašā pārsūdzētajā spriedumā ietvertu juridiska rakstura apsvērumu pamatotību, jo tie ir motīvi, uz ko Vispārējā tiesa balstījusi noteiktus vērtējumus, neatkarīgi no argumentācijas, kuru tajā izvērsuši lietas dalībnieki (šajā nozīmē skat. spriedumus, 2007. gada 29. novembris, *Stadtwerke Schwäbisch Hall* u.c./Komisija, C-176/06 P, EU:C:2007:730, 17. punkts, kā arī 2025. gada 3. jūlijs, Parlaments/TC, C-529/23 P, EU:C:2025:521, 82. punkts), jākonstatē, ka šajā gadījumā pārsūdzētais spriedums neietver nevienu fragmentu, kas attiektos uz iespējamu *Frontex* solidāru atbildību. Turklāt ir izslēgts, ka Vispārējā tiesa šo jautājumu būtu aplūkojusi netieši. Tas attiecas uz tā atlīdzināmā kaitējuma noteikšanu, kas jāsedz personai, kura iepriekš atzīta par līdzizdarītāju šī kaitējuma kontekstā. Šis jautājums

tātad nav saistīts ar Vispārējās tiesas pārsūdzētajā spriedumā vienīgi veikto izvērtējumu attiecībā uz nosacījumu par cēloņsakarības pastāvēšanu starp pārmesto pārkāpumu un apgalvoto kaitējumu.

88 Tāpēc pirmā pamata pirmās daļas otrais iebildums – kas turklāt atkārtots citastarp otrā pamata pirmajā daļā – attiecībā uz *Frontex* un Grieķijas Republikas solidāro atbildību nav pieņemams.

89 Visbeidzot, trešām kārtām, runājot par minēto daļu nepieņemamību – uz ko *Frontex* atsaucas, tāpēc ka neesot pietiekami precīzi norādīti pārsūdzētā sprieduma motīvi, uz kuriem attiecas šī daļa –, tā jānoraida to pašu iemeslu dēļ, kas izklāstīti šī sprieduma 58. punktā.

b) Par pirmā pamata pirmās daļas pirmā iebilduma un otrā pamata pirmās daļas pamatotību

90 Ar pirmā pamata pirmās daļas pirmo iebildumu un otrā pamata pirmajā daļā apelācijas sūdzības iesniedzēji būtībā apgalvo, ka Vispārējā tiesa pieļāvusi tiesību kļūdu, neatzīdama *Frontex* ar Regulu 2016/1624 noteikto pienākumu pārliecināties, ka attiecībā uz visām personām, kas iekļautas tās koordinētā atgriešanas operācijā, ir pieņemts rakstisks atgriešanas lēmums, lai gan viņi bija apgalvojuši, ka attiecībā uz viņiem šāds lēmums nav pieņemts. Viņi no tā secina, ka tad, ja Vispārējā tiesa nebūtu pieļāvusi šo kļūdu, tai būtu bijis jākonstatē, ka starp *Frontex* rīcību un kaitējumu, kurš, kā viņi apgalvo, viņiem nodarīts, it īpaši, ņemot vērā atgriešanas lidojuma uz Turciju norisi, ir cēloņsakarība.

91 Vispārējā tiesā apelācijas sūdzības iesniedzēji *Frontex* pārmeta, ka tā ir koordinējusi kopīgu atgriešanas operāciju, kurā viņi piedzīvojuši vairāku savu pamattiesību pārkāpumu, kas izraisījis dažāda veida mantiska un morāla rakstura kaitējumu, kuru atlīdzināt viņi pieprasīja šai aģentūrai.

92 Runājot par apelācijas sūdzības iesniedzēju iekļaušanu šajā operācijā, Vispārējā tiesa pārsūdzētā sprieduma 64. un 65. punktā norādīja, ka, pirmkārt, Direktīvas 2013/32 2. panta f) punktā, kā arī 4., 6., 8. un 31. pantā un Direktīvas 2008/115 6. panta 1. punktā dalībvalstīm ir piešķirta ekskluzīva kompetence attiecīgi izskatīt starptautiskās aizsardzības pieteikumus, kā arī izvērtēt atgriešanas lēmumu pamatotību un, otrkārt, atbilstoši Regulas 2016/1624 27. panta 1. punkta a) un b) apakšpunktam un 28. panta 1. punktam *Frontex* uzdevums ir tikai sniegt tehnisku un operatīvu atbalstu dalībvalstīm, neiedziļinoties atgriešanas lēmumu būtībā. Pārsūdzētā sprieduma 66. punktā tā no minētā secināja – tā kā kompetence gan attiecībā uz starptautiskās aizsardzības pieteikumu izskatīšanu, gan atgriešanas lēmumu pamatotības novērtējumu ir piešķirta dalībvalstīm, nevis *Frontex*, nevar konstatēt tiešu cēloņsakarību starp šai aģentūrai pārmesto rīcību un apgalvoto mantisko kaitējumu, kas saistīts ar izdevumiem, kuri apelācijas sūdzības iesniedzējiem radušies Turcijā un Irākā, kā arī apgalvoto morālo kaitējumu, kas it īpaši izpaudies satraukuma sajūtā saistībā ar atgriešanas lidojumu uz Turciju.

93 Ar šiem apsvērumiem Vispārējā tiesa tātad izslēdza cēloņsakarību starp *Frontex* pārmesto rīcību un attiecīgo kaitējumu, iepriekš nelēmusi par jautājumu, vai attiecībā uz apelācijas sūdzības iesniedzējiem ir pieņemts atgriešanas lēmums, atzīdama, ka tam nav nozīmes, jo *Frontex* nav kompetences novērtēt šāda lēmuma pamatotību.

94 Taču apelācijas sūdzības iesniedzēji būtībā apgalvo, ka minētajos apsvērumos pieļauta tiesību kļūda, jo tajos nav ņemti vērā pašas *Frontex* pienākumi pamattiesību aizsardzības jomā, it īpaši attiecībā uz neizraidīšanas principa ievērošanu; saskaņā ar šiem pienākumiem šai aģentūrai esot jāpārliecinās, ka attiecībā uz personām, kas iekļautas *Frontex* koordinētā kopīgā atgriešanas operācijā, ir pieņemts atgriešanas lēmums.

95 Šajā ziņā, kā norādīts Hartas 51. panta 1. punktā, tās noteikumi attiecas uz iestādēm, struktūrām, birojiem un aģentūrām, ievērojot subsidiaritātes principu, un uz dalībvalstīm, ja tās īsteno Savienības tiesību aktus, līdz ar to tās ievēro tiesības un principus, kā arī veicina to piemērošanu saskaņā ar savām atbilstīgajām pilnvarām un ievērojot Savienības kompetenci, kas tai piešķirta Līgumos.

96 Šie pienākumi attiecībā uz *Frontex* un par robežu pārvaldību atbildīgajām dalībvalstu iestādēm, kas atbilstoši Regulas 2016/1624 3. pantam kopā veido Eiropas Robežu un krasta apsardzi, atspoguļoti šīs regulas 34. panta 1. un 2. punktā, kurā noteikts, ka šai apsardzei, veicot savus uzdevumus atbilstīgi minētajai regulai, jāgarantē pamattiesību aizsardzība, it īpaši neizraidīšanas princips. Pēdējā minētā panta 1. punkta otrajā daļā paredzēts, ka šajā nolūkā *Frontex* jāizstrādā, turpmāk jāpilnveido un jāīsteno pamattiesību stratēģija, tostarp efektīvs mehānisms, kā uzraudzīt pamattiesību ievērošanu visās tās darbībās.

97 Šis pienākums – kas tādējādi uzlikts it īpaši *Frontex* – garantēt pamattiesību aizsardzību Eiropas Robežu un krasta apsardzes uzdevumu izpildē saskaņā ar Regulu 2016/1624 attiecībā uz šo aģentūru ir arī konkretizēts dažādās šīs regulas normās.

98 Piemēram, Regulas 2016/1624 16. panta 2. un 3. punktā paredzēts, ka visām kopīgajām operācijām pie ārējām robežām *Frontex* izpilddirektors izstrādā operatīvo plānu, par kuru tas vienojas ar uzņēmēju dalībvalsti, apspriežoties ar iesaistītajām dalībvalstīm, un kurš ir saistošs visām šajā operācijā iesaistītajām pusēm. Šajā plānā tiek sīki izklāstīti operācijas organizatoriskie un procesuālie aspekti, ko uzskata par nepieciešamiem tās īstenošanai, tostarp uzdevumu apraksts un pienākumi attiecībā uz pamattiesību ievērošanu. Atbilstoši šīs regulas 22. panta 1. punktam un 3. punkta b) apakšpunktam *Frontex* nodrošina pareizu operatīvā plāna īstenošanu – konkrēti, ar izpilddirektora norīkotu koordinatoru starpniecību; tie rīkojas visos Eiropas Robežu un krasta apsardzes vienību izvietošanas aspektos, it īpaši, uzraugot pareizu operatīvā plāna īstenošanu attiecībā uz pamattiesību aizsardzību.

99 Runājot konkrēti par atgriešanu, citastarp Regulas 2016/1624 27. panta 1. un 2. punktā paredzēts, ka, ievērojot pamattiesības un saskaņā ar Savienības tiesību, kā arī starptautisko tiesību vispārējiem principiem, tostarp bēgļu aizsardzības un bērna tiesību jomā, *Frontex* tehniskā un operatīvā līmenī koordinē dalībvalstu darbības saistībā ar atgriešanu un sniedz tehnisko un operatīvo palīdzību dalībvalstīm, kuras pieredz īpašas "problēmas" saistībā ar savām atgriešanas sistēmām; šī palīdzība aptver padomu sniegšanu par atgriešanas procedūru īstenošanu un pārvaldību saskaņā ar Direktīvu 2008/115.

100 Vēl konkrētāk saistībā ar atgriešanas operācijām – kas atbilstoši Regulas 2016/1624 2. panta 12. un 14. punktam ir *Frontex* koordinētas operācijas to personu atgriešanai, attiecībā uz kurām pieņemts atgriešanas lēmums, ievērojot Direktīvu 2008/115, – šīs regulas 28. panta 1. punktā noteikts, ka *Frontex* saskaņā ar šo direktīvu sniedz vajadzīgo palīdzību un pēc vienas vai vairāku iesaistīto dalībvalstu pieprasījuma nodrošina atgriešanas operāciju koordinēšanu vai organizēšanu.

101 Kā konstatēts ģenerāladvokātes secinājumu 77. punktā, no visām šī sprieduma 96. un 98.–100. punktā norādītajām tiesību normām izriet, ka *Frontex* koordinētās kopīgās atgriešanas operācijas var attiekties tikai uz personām, attiecībā uz kurām pieņemti individuāli un izpildāmi atgriešanas lēmumi, par ko Direktīvas 2008/115 12. panta 1. punktā precizēts, ka tie jānoformē rakstiski.

102 Līdz ar to, ņemot vērā konkrētos pienākumus, kas *Frontex* ar Regulu 2016/1624 noteikti saistībā ar kopīgo atgriešanas operāciju koordinēšanu, šai aģentūrai jāpārbauda, vai šādi lēmumi pastāv attiecībā uz visām personām, kuras dalībvalsts plāno iekļaut šādās operācijās, lai garantētu, ka tajās ievērotas no šīs regulas izrietošās prasības, kā arī attiecīgo personu pamattiesības un it īpaši neizraidīšanas princips.

103 Vispārējā tiesa tātad nepamatoti atzinusi, ka *Frontex* nav nekādu pienākumu saistībā ar atgriešanas lēmumiem, kam jābūt pieņemtiem attiecībā uz personām, kuras skar šīs aģentūras koordinēta kopīga atgriešanas operācija, jo tās uzdevums esot vienīgi sniegt tehnisku un operatīvu atbalstu dalībvalstīm, bet tā nevarot iedziļināties atgriešanas lēmumu būtībā. Kā norādīts ģenerāladvokātes secinājumu 79. punktā, pārbaude, vai pastāv šādi lēmumi, vispār nav saistīta ar to pamatotības izvērtējumu un tātad nav iejaukšanās ekskluzīvajā kompetencē, kas šajā jomā ir dalībvalstīm saskaņā ar Direktīvas 2008/115 6. panta 1. punktu.

104 Turklāt nav nozīmes argumentiem, ko *Frontex* izvirzījusi, lai pamatotu viedokli, ka tai šajā ziņā būtībā neesot pienākumu.

105 Pirmkārt, LES 5. panta 1. un 2. punktā formulētajam kompetences piešķiršanas principam, saskaņā ar kuru Savienība darbojas tikai to kompetenču robežās, ko tai Līgumos piešķīrušas dalībvalstis, lai sasniegtu tajos noteiktos mērķus, nekādā ziņā nav pretrunā *Frontex* pienākums pārbaudīt, vai pastāv atgriešanas lēmumi, jo šis pienākums tai noteikts ar Regulu 2016/1624, ievērojot dalībvalstu kompetenci.

106 Otrkārt, lojālas sadarbības principam, kas formulēts LES 4. panta 3. punktā un īpaši atgādināts Regulas 2016/1624 9. pantā par godprātīgas sadarbības pienākumu, kurš attiecas uz *Frontex* un valstu iestādēm, kas atbild par robežu pārvaldību un atgriešanu, protams, ir ievērojama nozīme attiecībās starp šo aģentūru un minētajām valsts iestādēm Eiropas Robežu un krasta apsardzes ietvaros.

107 Tomēr lojālas sadarbības principu nevar interpretēt tādējādi, ka tas *Frontex* ļauj nepildīt konkrētos pienākumus, kas tai ar Regulu 2016/1624 noteikti saistībā ar kopīgo atgriešanas operāciju koordinēšanu, un it sevišķi pienākumu pārbaudīt, vai attiecībā uz visām personām, kuras dalībvalsts plāno iekļaut šādās operācijās, pastāv rakstiski un izpildāmi atgriešanas lēmumi, lai garantētu, ka tajās ievērotas no šīs regulas izrietošās prasības, kā arī attiecīgo personu pamattiesības un it īpaši neizraidīšanas princips.

108 Gluži pretēji, godprātīgas sadarbības pienākums, kas uzlikts arī *Frontex*, var pastiprināt šos pienākumus, un konkrēti – mudināt to atbalstīt dalībvalstis tādējādi, lai tās veiktu tām saistībā ar šādām operācijām uzticētos uzdevumus, pilnībā ievērojot Savienības tiesības un it īpaši pamattiesības.

109 Turklāt šajā lietā nav nozīmes jautājumam par to, vai, kā apgalvo *Frontex*, lojālas sadarbības princips rada likumības prezumpciju, kas, ja nav sevišķu apstākļu, attiecas uz dalībvalstu iesniegtiem dokumentiem. Kā šī aģentūra apstiprināja tiesas sēdē Tiesā, Grieķijas iestādes pirms aplūkotās kopīgās atgriešanas operācijas tai nebija iesniegušas to personu sarakstu, attiecībā uz kurām bija pieņemti atgriešanas lēmumi, bet bija tai tikai pārsūtījušas to personu sarakstu, kas nebija iesniegušas patvēruma pieteikumu. Taču minētais saraksts pats par sevi nav saistīts ar atgriešanas lēmumu pastāvēšanu Direktīvas 2008/115 6. panta 1. punkta izpratnē, līdz ar to, pat

pieņemot, ka uz šādu dokumentu varētu attiecināt likumības prezumpciju, tas neļāva *Frontex* prezumēt, ka attiecībā uz apelācijas sūdzības iesniedzējiem bija pieņemti rakstiski un izpildāmi atgriešanas lēmumi.

110 No iepriekš minētā izriet, ka pārsūdzētā sprieduma 66. punktā ietvertais Vispārējās tiesas vērtējums, saskaņā ar kuru būtībā starp *Frontex* rīcību un šajā pārsūdzētā sprieduma punktā minēto apgalvoto kaitējumu nevar būt cēloņsakarības, ir balstīts uz kļūdainu apsvērumu, ka *Frontex* nav pienākumu saistībā ar jautājumu, vai attiecībā uz visām personām, kuras skar šīs aģentūras koordinēta kopīga atgriešanas operācija, ir pieņemts atgriešanas lēmums.

111 Tomēr pretēji tam, ko otrā pamata pirmajā daļā apgalvo apelācijas sūdzības iesniedzēji, fakts, ka *Frontex* ir pienākums veikt attiecīgu pārbaudi, nenozīmē, ka noteikti pastāv cēloņsakarība starp iespējamo šī pienākuma neizpildi un kaitējumu – kurš, kā apgalvo apelācijas sūdzības iesniedzēji, viņiem nodarīts – pilnā vai daļējā apmērā.

112 Šādas cēloņsakarības pastāvēšana, protams, jāizvērtē, ņemot vērā šo pārbaudes pienākumu, un vispārīgāk – pienākumus, kas *Frontex* noteikti, lai garantētu, ka kopīgajās atgriešanas operācijās tiek ievērotas no Regulas 2016/1624 izrietošās prasības, kā arī attiecīgo personu pamattiesības. Tomēr šis izvērtējums jāveic, ņemot vērā visus nozīmīgos faktus, kurus konstatēt ir Vispārējās tiesas pienākums, un nepieciešamos juridiskos vērtējumus.

113 No visiem iepriekš minētajiem apsvērumiem izriet, ka pirmā pamata pirmās daļas pirmais iebildums ir pamatots un ka otrā pamata pirmā daļa jānoraida kā nepamatota.

C. Par otrā pamata otro daļu

1. Lietas dalībnieku argumenti

114 Otrā pamata otrajā daļā apelācijas sūdzības iesniedzēji apstrīd pārsūdzētā sprieduma 66. punktā ietverto Vispārējās tiesas vērtējumu, saskaņā ar kuru par iespējamiem viņu pamattiesību pārkāpumiem, kas izdarīti atgriešanas lidojuma laikā uz Turciju, atbildīga ir vienīgi Grieķijas Republika.

115 Viņi apgalvo, ka šis vērtējums, kas balstīts uz Regulas 2016/1624 42. panta 1. un 2. punktu, ir kļūdains, jo šīs tiesību normas attiecoties vienīgi uz uzņēmējas dalībvalsts personāla atbildību "zemākā izpildvaras līmenī", nevis uz *Frontex* atbildību par to, ka tās personāls nav izpildījis pienākumus, kas tai izriet no šīs regulas. Šajā ziņā atbilstošā tiesību norma esot minētās regulas 60. panta 3. punkts, kurš attiecas uz *Frontex* ārpuslīgumisko atbildību par kaitējumu, ko radījušas tās struktūrvienības vai personāls, pildot pienākumus.

116 Apelācijas sūdzības iesniedzēji uzskata, ka Vispārējās tiesas sniegtā Regulas 2016/1624 42. panta 1. un 2. punkta interpretācija pilnīgi atņem jēgu šīs regulas 16., 22., 25., 26., 28. un 34. pantam, *Frontex* rīcības kodeksa 4. pantam un standarta darbības procedūras 1.–5. posmam, kas veidojot to tiesību normu kopumu, ar kurām *Frontex* noteikti patstāvīgi pienākumi, lai garantētu pamattiesību ievērošanas efektīvu uzraudzību. Šāda interpretācija arī apdraudot pareizu Direktīvas 2008/115 8. panta 6. punkta piemērošanu; saskaņā ar šo tiesību normu dalībvalstis nodrošina efektīvu piespiedu atgriešanas uzraudzības sistēmu.

117 Apelācijas sūdzības iesniedzēji turklāt atkārto iebildumu attiecībā uz *Frontex* un Grieķijas Republikas solidāro atbildību, kā tas formulēts apelācijas sūdzības pirmā pamata pirmajā daļā.

118 *Frontex* vispirms uzskata, ka otrā pamata otrā daļa ir neefektīva, jo pārsūdzētā sprieduma 66. punktā ietvertais pamatojums attiecībā uz Regulas 2016/1624 42. panta 1. un 2. punktu ir *ad abundantiam*.

119 Turpinot – iebildums, kas balstīts uz solidāras atbildības pastāvēšanu, neesot pieņemams, tāpēc ka tas esot jauns.

120 Visbeidzot – otrā pamata otrā daļa, kurā apelācijas sūdzības iesniedzēji atkārtojot argumentus, ko viņi esot izklāstījuši pirmajā instancē un kas attiecas uz šķietamajām *Frontex* pilnvarām, it īpaši pārbaudīt, vai attiecībā uz personām, kuras iekļautas kopīgā atgriešanas operācijā, bijis pieņemts atgriešanas lēmums, neesot pamatota, jo Savienības likumdevējs neesot *Frontex* piešķīris šādas pilnvaras.

2. Tiesas vērtējums

121 Pirmām kārtām, runājot par šķietamo otrā pamata otrās daļas neefektivitāti, no šī sprieduma 110. punkta izriet, ka Vispārējās tiesas vērtējumā – saskaņā ar kuru būtu jāizslēdz jebkāda cēloņsakarība starp *Frontex* pārmesto rīcību un apelācijas sūdzības iesniedzēju apgalvoto kaitējumu, jo šai aģentūrai neesot nekādu pienākumu saistībā ar pārbaudi, vai attiecībā uz personām, kas iekļautas šīs aģentūras koordinētā kopīgā atgriešanas operācijā, pastāv atgriešanas lēmums, – ir pieļauta tiesību kļūda. Līdz ar to šī daļa – kas attiecas uz papildu tiesību kļūdu, ko Vispārējā tiesa esot pieļāvusi, būtībā atzīdama, ka par iespējamiem pamattiesību pārkāpumiem, kas izdarīti atgriešanas lidojuma laikā, atbildīga ir tikai uzņēmēja dalībvalsts, – nav neefektīva.

122 Otrām kārtām, runājot par atkārtoto iebildumu, kas balstīts uz *Frontex* un Grieķijas Republikas solidāro atbildību, tas nav pieņemams šī sprieduma 83.–87. punktā izklāstīto iemeslu dēļ.

123 Visbeidzot, trešām kārtām, runājot par otrā pamata otrās daļas pamatotību, jānorāda, kā izriet no pārsūdzētā sprieduma 66. punkta otrā teikuma beigu daļas, ka Vispārējā tiesa būtībā atzinusi – saskaņā ar Regulas 2016/1624 42. panta 1. punktu par atgriešanas lidojumu uz Turciju principā ir atbildīga uzņēmēja dalībvalsts, neskarot pēdējās minētās iespējamu prasību saskaņā ar 42. panta 2. punktu pret vienības dalībnieka piederības dalībvalsti par kaitējumu, kas nodarīts šīs personas rupjas nolaidības vai tīša pārkāpuma dēļ.

124 Tādējādi Vispārējā tiesa netieši konstatējusi, ka pašai *Frontex* nav nekādu pienākumu saistībā ar iespējamiem pamattiesību pārkāpumiem, kas tiek izdarīti tāda atgriešanas lidojuma laikā, kurš notiek kopīgas atgriešanas operācijas ietvaros. Tātad faktu, ka notikuši šādi pārkāpumi, nekādā gadījumā nevarot attiecināt uz *Frontex*, un līdz ar to starp tai pārmesto rīcību un morālo kaitējumu, kuru cēlonis esot apelācijas sūdzības iesniedzēju pamattiesību pārkāpumi, ko viņi piedzīvojuši atgriešanas lidojuma laikā uz Turciju, nevarot būt cēloņsakarība.

125 Šajā ziņā jākonstatē, ka Vispārējā tiesa pamatoti atzinusi – Regulas 2016/1624 42. panta 1. punktā noteikts princips, ka tad, ja Eiropas Robežu un krasta apsardzes vienības darbojas uzņēmējā dalībvalstī, šī dalībvalsts ir atbildīga par jebkādu kaitējumu, ko radījuši šo vienību dalībnieki. Šī atbildība saskan ar šīs regulas 21. panta 1. punktā un 40. panta 3. punktā paredzēto noteikumu,

atbilstoši kuram vienību dalībnieki saņem norādījumus no uzņēmējas dalībvalsts un var veikt uzdevumus un īstenot pilnvaras tikai saskaņā ar uzņēmējas dalībvalsts robežsargu vai personāla, kas iesaistīts ar atgriešanu saistītos uzdevumos, norādījumiem un parasti tikai viņu klātbūtnē.

126 Tomēr Regulas 2016/1624 42. panta 1. punktu nevar interpretēt tādējādi, ka uzņēmējas dalībvalsts atbildība absolūti izslēgtu jebkādu *Frontex* atbildību saistībā ar iespējamiem pamattiesību pārkāpumiem, kas izdarīti atgriešanas operācijas laikā.

127 Saskaņā ar šīs regulas 60. panta 3. punktu *Frontex* jāuzņemas ārpuslīgumiskā atbildība par jebkādu kaitējumu, ko radījušas tās struktūrvienības vai personāls, pildot pienākumus, atbilstoši tiem pašiem principiem, kuri attiecas uz Savienības ārpuslīgumisko atbildību. Tāpēc līdzatbildības iespēju nevar *a priori* izslēgt.

128 Tādos apstākļos kā šajā lietā *Frontex* atbildību varētu izslēgt tikai tad, ja tiktu pierādīts, ka pārkāpumi, uz kuriem atsaucas, noteikti nav saistīti ar jebkādu *Frontex* struktūrvienību vai personāla kļūdainu darbību vai bezdarbību vai katrā ziņā nav saistības starp minētās aģentūras pienākumu neizpildi, uz kuru atsaucas, un apgalvoto kaitējumu.

129 Taču šajā lietā tas tā nav.

130 Kā izriet no šī sprieduma 96.–102. punkta, Regulā 2016/1624 *Frontex* ir noteikti pienākumi, lai garantētu pamattiesību ievērošanu konkrēti tās koordinētajās atgriešanas operācijās; tie izriet, pirmkārt, no Eiropas Robežu un krasta apsardzes, kuras daļa ir *Frontex*, vispārējā pienākuma garantēt pamattiesību aizsardzību šīs apsardzes uzdevumu izpildē saskaņā ar šo regulu un, otrkārt, no *Frontex* pienākuma efektīvi uzraudzīt pamattiesību ievērošanu visās tās darbībās. Konkrēti – visi šie pienākumi jāīsteno, citastarp izmantojot minētās regulas 16. pantā paredzēto operatīvo plānu, kas *Frontex* jāizstrādā katrai kopīgajai atgriešanas operācijai un kas ir saistošs visām šajā operācijā iesaistītajām pusēm, turklāt šīs pašas regulas 21. panta 1. un 3. punktā precizēts, ka uzņēmējai dalībvalstij šis plāns jāievēro attiecībā uz norādījumiem, ko tā dod Eiropas Robežu un krasta apsardzes vienībām to izvietošanas laikā, *Frontex* koordinatora uzraudzībā.

131 Turklāt atbilstoši Regulas 2016/1624 21. panta 2. punktam *Frontex* ar šī koordinatora starpniecību var paziņot uzņēmējai dalībvalstij savu viedokli par tās sniegtajiem norādījumiem. Bez tam šīs regulas 20. panta 1. punkts ļauj *Frontex* kopīgu atgriešanas operāciju laikā papildus koordinatoriem izvietot ekspertus no sava personāla.

132 No šiem apsvērumiem izriet, ka *Frontex* saskaņā ar Regulu 2016/1624 ir virkne pienākumu, kuru mērķis ir garantēt pamattiesību ievērošanu kopīgajās atgriešanas operācijās. Līdz ar to nevar *a priori* izslēgt, ka šo pienākumu neizpilde no tās struktūrvienības vai personāla puses saistībā ar noteiktu operāciju var būt veicinājusi to, ka atgriešanas lidojuma laikā notikuši pamattiesību pārkāpumi, nodarot kaitējumu izraidītajām personām. Šajā ziņā nav nozīmes tam, ka – atbilstoši Direktīvas 2008/115 8. panta 6. punktam un kā atgādināts Regulas 2016/1624 29. panta 4. punktā – piespiedu atgriešanas uzraudzība jāveic dalībvalstīm. Saskaņā ar šīs regulas 28. panta 1. punktu *Frontex* sniegtajai palīdzībai vai tās nodrošinātajai kopīgo atgriešanas operāciju koordinēšanai vai organizēšanai jāatbilst šai direktīvai, un saskaņā ar minēto regulu *Frontex* ir uzraudzības pienākumi, kas papildina dalībvalstu uzraudzības pienākumus.

133 Turklāt, tā kā pats *Frontex* personāls iesaistās vai var iesaistīties šādās operācijās vai nu koordinatoru, vai šajās operācijās izvietotu ekspertu statusā, tāpat *a priori* nevar izslēgt, ka varētu būt cēlonisks sakars starp kļūdainām šī personāla darbībām vai bezdarbību un faktu, ka notikuši šādi pamattiesību pārkāpumi.

134 No visiem iepriekš minētajiem apsvērumiem izriet, ka otrā pamata otrā daļa nav pamatota.

D. Par trešo pamatu

135 Trešajam pamatam, kas būtībā skar pārsūdzētā sprieduma 67.–71. punktu, ir divas daļas. Pirmā attiecas uz Vispārējās tiesas vērtējumu, saskaņā ar kuru apgalvotajam mantiskajam un morālajam kaitējumam, kas saistīts ar apelācijas sūdzības iesniedzēju pagaidu apmešanos Turcijā un bēgšanu uz Irāku, un pēc tam apmešanos uz dzīvi pēdējā minētajā valstī, nav tiešas cēloņsakarības ar *Frontex* pārmesto rīcību. Otrās priekšmets ir līdzīgs Vispārējās tiesas vērtējums par apelācijas sūdzības iesniedzēju apgalvoto mantisko kaitējumu saistībā ar juridiskās palīdzības izmaksām, kas attiecas uz viņu šai aģentūrai iesniegtajām sūdzībām.

1. Par trešā pamata pirmo daļu

a) Lietas dalībnieku argumenti

136 Trešā pamata pirmajā daļā, kas ietver četrus iebildumus, apelācijas sūdzības iesniedzēji apgalvo, ka Vispārējā tiesa pieļāvusi tiesību kļūdas, pārsūdzētā sprieduma 67.–69. punktā konstatēdama, ka mantiskais un morālais kaitējums, kas saistīts ar viņu pagaidu apmešanos Turcijā un bēgšanu uz Irāku, ir viņu pašu izvēles, nevis *Frontex* pārmestās rīcības sekas, līdz ar to apelācijas sūdzības iesniedzēji šajā ziņā nav pierādījuši pietiekami tiešu cēloņsakarību starp apgalvoto kaitējumu un *Frontex* pārmesto rīcību.

137 Pirmkārt, apelācijas sūdzības iesniedzēji apgalvo, ka Vispārējā tiesa nepareizi piemērojusi Tiesas judikatūru par cēloņsakarību nolaidīgas rīcības vai pašas cietušās personas izvēles gadījumā. Kaitējuma radīšanas veicināšana no cietušās personas puses varot izraisīt vienīgi Savienības sedzamās atlīdzības ierobežojumu, tātad to nevarot atzīt par iemeslu cēloņsakarības pārrāvumam.

138 Otrkārt, Vispārējā tiesa esot pieļāvusi tiesību kļūdu, būtībā neņemdama vērā apelācijas sūdzības iesniedzēju kā patvēruma meklētāju neaizsargātības stāvokli, kā esot prasīts Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 3. pantā un Hartas 4. pantā, lai gan šis neaizsargātības stāvoklis bijis cēlonis tam, ka viņiem neesot bijis faktiskas izvēles brīvības attiecībā uz lēmumu bēgt uz Irāku.

139 Treškārt, apelācijas sūdzības iesniedzēji apgalvo, ka Vispārējā tiesa, novērtējot, vai viņiem bijusi izvēle, izdarījusi dažādus kļūdainus faktu konstatējumus un vērtējumus.

140 Visbeidzot, ceturtkārt, viņi atkārto iebildumu attiecībā uz *Frontex* un Grieķijas Republikas solidāro atbildību, kā tas formulēts apelācijas sūdzības pirmajā pamatā un minēts šī sprieduma 71. un 72. punktā.

141 *Frontex* vispirms būtībā apgalvo, ka apelācijas sūdzības iesniedzēju it īpaši trešā pamata pirmajā daļā izvērstā argumentācija nav pieņemama, jo tajā ietverti dažādi apgalvojumi, ar kuriem viņi cenšas apšaubīt Vispārējās tiesas faktu konstatējumus, apgalvojot, ka attiecīgais kaitējums nav viņu pašu izvēles sekas.

142 Turpinot – nepieņemams esot arī iebildums, kas balstīts uz solidāras atbildības pastāvēšanu, tāpēc ka tas esot jauns.

143 Visbeidzot – *Frontex* katrā ziņā apstrīd trešā pamata pirmās daļas pamatotību, uzsverot, ka apelācijas sūdzības iesniedzēji atsaucas uz judikatūru, kurai šajā lietā neesot nozīmes, jo tā attiecas uz situācijām, kad kaitējuma radīšanu veicinājusi gan Savienība, gan lietas dalībnieks, kam nodarīts kaitējums, bet pārsūdzētajā spriedumā Vispārējā tiesa paudusi uzskatu, ka attiecīgo kaitējumu izraisījusi vienīgi apelācijas sūdzības iesniedzēju izvēle.

b) Tiesas vērtējums

144 Pirmām kārtām, runājot par trešā pamata pirmās daļas trešā iebilduma pieņemamību – no LESD 256. panta 1. punkta otrās daļas un Eiropas Savienības Tiesas statūtu 58. panta pirmās daļas, izriet, ka tikai Vispārējās tiesas kompetencē ir konstatēt faktus, izņemot gadījumu, kad šo konstatējumu saturiskā nepareizība izriet no šai tiesai iesniegtajiem lietas materiāliem, un šos faktus novērtēt. Tāpēc faktu vērtējums, izņemot gadījumu, kad Vispārējai tiesai iesniegtie pierādījumi tikuši sagrozīti, nav tiesību jautājums, uz kuru tādējādi attiektos pārbaude Tiesā (spriedums, 2020. gada 25. jūnijs, *Satcen*/KF, C-14/19 P, EU:C:2020:492, 103. un 104. punkts, kā arī tajos minētā judikatūra).

145 Ar šo iebildumu apelācijas sūdzības iesniedzēji apstrīd Vispārējās tiesas vērtējumus attiecībā uz pagaidu ceļošanas atļaujā, kuru viņiem bija izsniegušas Turcijas iestādes, ietverto norādījumu neievērošanu un viņu bailēm, ka šīs neievērošanas dēļ šīs iestādes viņus izraidīs uz Sīriju. Šādi viņi cenšas apšaubīt noteiktus pārsūdzētajā spriedumā ietvertus faktu konstatējumus, neatsaucoties uz sagrozīšanu. Tātad trešais iebildums nav pieņemams.

146 Turklāt ceturtais iebildums, kas balstīts uz *Frontex* un Grieķijas Republikas solidāro atbildību, arī nav pieņemams šī sprieduma 83.–87. punktā izklāstīto iemeslu dēļ.

147 Otrām kārtām, runājot par trešā pamata pirmās daļas pirmo divu iebildumu būtību, jāatgādina, ka pārsūdzētā sprieduma 67. un 68. punktā pēc tam, kad bija uzsvērusi, ka apgalvotā kaitējuma tiešajam cēlonim jābūt pārmestajai rīcībai, Vispārējā tiesa konstatēja, ka cēlonis kaitējumam, kas saistīts ar apelācijas sūdzības iesniedzēju pagaidu apmešanos Turcijā un bēgšanu uz Irāku, ir viņu pašu izvēle. Šī vērtējuma pamatošanai tā secināja, pirmkārt, ka viņu apmešanos Suručā izraisījusi viņu izvēle neievērot Turcijas iestāžu norādījumus un, otrkārt, ka bēgšanu uz Irāku izraisījušas viņu bailes, ka šo norādījumu neievērošanas dēļ šīs iestādes viņus nosūtīs atpakaļ uz Sīriju.

148 Jāatgādina, ka atbilstoši šī sprieduma 60. punktā minētajai Tiesas pastāvīgajai judikatūrai, lai iestātos Savienības ārpuslīgumiskā atbildība, jābūt tiešai cēloņsakarībai starp pārmesto rīcību un apgalvoto kaitējumu.

149 Šajā ziņā Tiesai jau bijusi iespēja precizēt, ka ne LESD 340. panta otrā daļa, ne vispārējie tiesību principi, kuri kopīgi visu dalībvalstu tiesību sistēmām un uz kuriem ir norāde šajā pantā, nevar pamatot pienākumu atlīdzināt jebkādas, pat attālas, nelabvēlīgas sekas, kas izriet no prettiesiskās situācijas (šajā nozīmē skat. spriedumu, 1979. gada 4. oktobris, *Dumortier* u.c./Padome, 64/76, 113/76, 167/78, 239/78, 27/79, 28/79 un 45/79, EU:C:1979:223, 21. punkts).

150 Cēloņsakarības tiešais raksturs jāsaprot nevis šauri, bet gan tādējādi, ka kaitējumam ir pietiekami tieši jāizriet no iestāžu prettiesiskās rīcības (šajā nozīmē skat. spriedumus, 1979. gada 4. oktobris, *Dumortier* u.c./Padome, 64/76, 113/76, 167/78, 239/78, 27/79, 28/79 un 45/79, EU:C:1979:223, 21. punkts, kā arī 2017. gada 30. maijs, *Safa Nicu Sepahan*/Padome, C-45/15 P, EU:C:2017:402, 61. punkts). Tādējādi nosacījums par cēloņsakarību starp pārmesto rīcību un apgalvoto kaitējumu attiecas uz pietiekami tiešu cēloņsakarību, tā ka pārmestajai rīcībai jābūt apgalvotā kaitējuma noteicošajam cēlonim (spriedumi, 2018. gada 13. decembris, Eiropas Savienība/*Gascogne Sack Deutschland* un *Gascogne*, C-138/17 P un C-146/17 P, EU:C:2018:1013, 22. punkts, un 2019. gada 5. septembris, Eiropas Savienība/*Guardian Europe* un *Guardian Europe* /Eiropas Savienība, C-447/17 P un C-479/17 P, EU:C:2019:672, 32. punkts).

151 Turklāt šī sakarība var tikt pārtraukta citastarp ar cietušās personas darbību, kas nostājas starp pārmesto rīcību un apgalvoto kaitējumu, ja vien šī darbība uzskatāma par šī kaitējuma noteicošo cēloni (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2010. gada 18. marts, *Trubowest Handel* un *Makarov* /Padome un Komisija, C-419/08 P, EU:C:2010:147, 61. punkts).

152 Šāda darbība var būt citastarp cietušās personas lēmums, tomēr ar nosacījumu, ka tā šo lēmumu nevarēja nepieņemt (šajā nozīmē skat. spriedumus, 2009. gada 16. jūlijs, Komisija/*Schneider Electric*, C-440/07 P, EU:C:2009:459, 205. punkts, un 2018. gada 13. decembris, Eiropas Savienība/*Gascogne Sack Deutschland* un *Gascogne*, C-138/17 P un C-146/17 P, EU:C:2018:1013, 31. punkts).

153 Tādējādi no šī sprieduma 148.–152. punktā atgādinātās judikatūras izriet, ka Vispārējā tiesa nav pieļāvusi tiesību kļūdu, pirmkārt, pārsūdzētā sprieduma 67. punktā atzīdama – ar to, ka pārmestā rīcība bijusi nepieciešams kaitējuma rašanās nosacījums tādā ziņā, ka tad, ja nebūtu šādas rīcības, tas nebūtu radies, nepietiek, lai konstatētu cēloņsakarību, un, otrkārt, izvērtēdama iespēju, ka šajā lietā cēloņsakarību starp *Frontex* pārmesto rīcību un attiecīgo kaitējumu pārtraukušas noteiktas apelācijas sūdzības iesniedzēju darbības.

154 Tomēr šāds izvērtējums noteikti jāveic konkrēti – ņemot vērā visus nozīmīgos apstākļus, kas raksturo cietušās personas situāciju.

155 Tādējādi, ja no saimnieciskās darbības subjektiem, kas ir pieredzējuši to risku pārvaldībā, kādus ietver viņu ierastās darbības veikšana, var sagaidīt pilnībā racionālu lēmumu pieņemšanu (šajā nozīmē skat. spriedumus, 2009. gada 16. jūlijs, Komisija/*Schneider Electric*, C-440/07 P, EU:C:2009:459, 200.–206. punkts, un 2018. gada 13. decembris, Eiropas Savienība/*Gascogne Sack Deutschland* un *Gascogne*, C-138/17 P un C-146/17 P, EU:C:2018:1013, 23.–31. punkts), šāda rīcība nevar tikt padarīta par vispārēju kritēriju, it īpaši, kad ir runa par fiziskām personām.

156 Tas tā it īpaši ir tādas ģimenes locekļu gadījumā, kura aizbēgusi no savas izcelsmes valsts, cenšoties iegūt starptautisko aizsardzību, un saskaras ar ārkārtas apstākļiem un neparedzamiem riskiem. Patvēruma meklētāji var būt īpaši neaizsargāti savu migrācijas gaitu un tās traumatiskās pieredzes

dēļ, ko viņi var būt piedzīvojuši pirms šo gaitu uzsākšanas (ECT spriedums, 2021. gada 18. novembris, M.H. u.c. pret Horvātiju, CE:ECHR:2021:1118JUD001567018, 207. punkts), un šī neaizsargātība var ietekmēt viņu spriešanas spēju.

157 Līdz ar to šādā ārkārtas situācijā cēloņsakarība starp pārmesto rīcību un apgalvoto kaitējumu var saglabāties arī tad, ja cietusī persona pieņēmusi lēmumu, kurš nostājies starp šo rīcību un kaitējumu, ja šis lēmums, lai gan tā nav vienīgā iespējamā reakcija, var tikt atzīts par reakciju, kas ir saprātīga, ņemot vērā visus šo situāciju raksturojošos apstākļus.

158 Šis secinājums vēl jo vairāk attiecināms uz situāciju, kad patvēruma meklētāji aizvesti uz valsti, kurā pastāv konkrēts neizraidīšanas principa pārkāpuma risks.

159 Šajā ziņā jānorāda – apelācijas sūdzības iesniedzēji Vispārējā tiesā apgalvoja, ka motīvs viņu lēmumam doties uz Erbīlu bijušas bailes, ka Turcijas iestādes viņus nosūtīs atpakaļ uz Sīriju, ņemot vērā viņu izpratni par Turcijas likumiem un praksi, saskaņā ar kuru Sīrijas valstspiederīgie, kuri cenšas iegūt starptautisko aizsardzību, tiek nosūtīti atpakaļ uz Sīriju, pārkāpjot neizraidīšanas principu; šo apstākli viņi centušies pierādīt ar prasības pieteikumā Vispārējā tiesā minētās ekspertīzes palīdzību, un to novērtēt ir vienīgi Vispārējās tiesas ziņā.

160 Tātad jākonstatē, ka pārsūdzētajā spriedumā Vispārējā tiesa apelācijas sūdzības iesniedzēju pieņemtos lēmumus pēc tam, kad viņi tika izraidīti uz Turciju, kvalificējusi kā viņu "pašu izvēli", konkrēti neizvērtējot kontekstu, kādā šī izvēle izdarīta – it īpaši viņu ģimenes situāciju, neaizsargātības stāvokli un iespējamo risku tikt izraidītiem uz Sīriju –, lai noteiktu, vai, ņemot vērā šo kontekstu, šos lēmumus var atzīt par saprātīgiem.

161 Tāpēc Vispārējā tiesa pieļāvusi tiesību kļūdu, pārsūdzētā sprieduma 69. punktā konstatēdama, ka attiecīgo kaitējumu nevar atzīt par tādu, kas tieši izrietētu no *Frontex* pārmestās rīcības – ņemot vērā izvēli, kuru apelācijas sūdzības iesniedzēji izdarījuši pēc strīdīgās atgriešanas operācijas –, konkrēti nenovērtējusi šīs izvēles saprātīgumu no visu to apstākļu skatpunkta, kas raksturo kontekstu, kādā tā izdarīta.

162 Līdz ar to trešā pamata pirmā daļa attiecībā uz tās otro iebildumu ir pamatota un pārējā daļā jānoraida kā nepieņemama vai nepamatota.

2. Par trešā pamata otro daļu

a) Lietas dalībnieku argumenti

163 Trešā pamata otrajā daļā apelācijas sūdzības iesniedzēji apgalvo, ka Vispārējā tiesa pieļāvusi tiesību kļūdu, pārsūdzētā sprieduma 70. punktā atzīdama, ka izmantot advokātu palīdzību saistībā ar *Frontex* iesniegtajām sūdzībām bijusi viņu pašu izvēle un līdz ar to starp *Frontex* pārmesto rīcību un ar šo palīdzību saistītajām izmaksām nav cēloņsakarības. Šīs lietas apstākļos minētā palīdzība esot bijusi nepieciešama, jo apelācijas sūdzības iesniedzēji nav Savienības pilsoņi, nespēj sazināties nevienā no tās oficiālajām valodām un bijuši īpašas neaizsargātības situācijā.

164 Apelācijas sūdzības iesniedzēji piebilst – Vispārējai tiesai bijis jāatzīst, ka minētās juridiskās palīdzības izmaksas vismaz lielā mērā radījusi nolaidīgā attieksme, kādu *Frontex* esot piemērojusi viņu sūdzībām – ņemot vērā to lēno izskatīšanu un sūdzību mehānisma neefektivitāti –, neievērodama labas pārvaldības principu un viņu tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību, kā arī Regulas 2016/1624 72. pantu.

165 *Frontex* uzskata, ka šī daļa nav pieņemama, jo jautājums, vai juridiskā pārstāvība saistībā ar sūdzībām, kas iesniegtas *Frontex*, ir vai nav bijusi nepieciešama, ir faktu vērtējums, ko nevar izvērtēt apelācijas tiesvedībā.

b) Tiesas vērtējums

166 Trešā pamata otrajā daļā apelācijas sūdzības iesniedzēji būtībā Vispārējai tiesai pārmet, ka tā esot nepareizi novērtējusi nepieciešamību viņiem izmantot advokātu palīdzību saistībā ar sūdzībām, ko viņi iesnieguši *Frontex* saskaņā ar Regulas 2016/1624 72. pantā paredzēto sūdzību mehānismu, un līdz ar to – cēloņsakarību starp *Frontex* pārmesto rīcību attiecībā uz apgalvotajiem viņu pamattiesību pārkāpumiem, kuri nevar tikt attiecināti uz šo aģentūru, un kaitējumu, kura cēlonis bijušas šīs palīdzības izmaksas.

167 Pārsūdzētā sprieduma 70. punktā Vispārējā tiesa konstatēja, ka tad, ja advokāta vai juriskonsulta pārstāvība pirmstiesas procedūrā nav obligāta, cēloņsakarības starp šķietamo kaitējumu, proti, šādas pārstāvības izmaksām, un rīcību, ko, iespējams, var pārmest attiecīgajai iestādei vai struktūrai, nav. Tā kā advokāta konsultāciju izmantošana šajā kontekstā esot konkrētās personas pašas izvēle, to nevarot attiecināt uz aplūkoto iestādi vai struktūru.

168 Šajā ziņā Tiesa konstatējusi, ka advokāta konsultāciju izmaksas, attiecīgi administratīvās sūdzības stadijā vai vēršoties pie Eiropas ombuda, jānošķir no advokātu honorāriem, kas tiek maksāti saistībā ar strīda izskatīšanu tiesā (spriedumi, 1978. gada 9. marts, *Herpels*/Komisija, 54/77, EU:C:1978:45, 45. punkts, un 2007. gada 28. jūnijs, *Internationaler Hilfsfonds*/Komisija, C-331/05 P, EU:C:2007:390, 25. punkts).

169 Tomēr, lai gan Tiesa lietās, kuras bija pamatā iepriekšējā punktā minētajiem spriedumiem, atzinusi, ka advokāta palīdzības izmantošana bijusi attiecīgo personu "pašu izvēle" (spriedums, 1978. gada 9. marts, *Herpels*/Komisija, 54/77, EU:C:1978:45, 48. punkts) vai "brīva [..] izvēle" (spriedums, 2007. gada 28. jūnijs, *Internationaler Hilfsfonds*/Komisija, C-331/05 P, EU:C:2007:390, 27. punkts), tas atzīts, ņemot vērā katras no šīm procedūrām raksturiezīmes, nevis balstoties uz principiālu izpratni par administratīvajām sūdzībām vai alternatīviem strīdu izšķiršanas veidiem.

170 Tātad šajā lietā, pirmkārt, jākonstatē, ka Regulas 2016/1624 72. pantā paredzētais sūdzību izskatīšanas mehānisms nav Eiropas Savienības pilsoņu tiesības, kuru mērķis būtu vispārējo interešu vārdā novērst sliktu pārvaldību. Gluži pretēji, kā norādīts šīs regulas 72. panta 2. un 3. punktā, tas pieejams vienīgi personām, kuras tieši skar citastarp atgriešanas operācijā iesaistītā personāla darbības un kuras uzskata, ka šo darbību veikšanas laikā konkrēti pārkāptas to pamattiesības.

171 Otrkārt, lai gan pamattiesību amatpersona savus pienākumus veic neatkarīgi, tā to dara *Frontex* organizācijas ietvaros. Turklāt tajā vēršas persona, kura, kā norādīts šī sprieduma 156. punktā, ir īpašas neaizsargātības situācijā, tādos apstākļos, kādi ir šajā lietā, lai ziņotu par pamattiesību konkrētu pārkāpumu, ko izraisījusi paša *Frontex* personāla darbība.

172 Treškārt, ar Regulas 2016/1624 72. pantu ieviestais sūdzību izskatīšanas mehānisms nenodrošina, ka sūdzības iesniedzējam noteiktā brīdī būs ar tiesībām uz efektīvu tiesību aizsardzību saistītās garantijas, tostarp Hartas 47. panta otrajā daļā garantētās tiesības saņemt konsultāciju, aizstāvību un pārstāvību. Pretēji administratīvās sūdzības procedūrai, kas aplūkota lietā, kura bija pamatā 1978. gada 9. marta spriedumam *Herpels*/Komisija (54/77, EU:C:1978:45), sūdzību izskatīšanas mehānisms, kā izriet no šīs regulas 50. apsvēruma, nav priekšnoteikums tiesību aizsardzības līdzekļa izmantošanai tiesā.

173 No šī sprieduma 167.–172. punktā ietvertajiem apsvērumiem izriet, ka Vispārējā tiesa pieļāvusi tiesību kļūdu, pārsūdzētā sprieduma 70. punktā konstatēdama, ka principā tad, ja advokāta vai juriskonsulta pārstāvība pirmstiesas procedūrā nav obligāta, cēloņsakarības starp šādas pārstāvības izmaksām un rīcību, ko, iespējams, var pārmest attiecīgajai iestādei vai struktūrai, nav.

174 Līdz ar to trešā pamata otrā daļa ir pamatota.

E. Par ceturto pamatu

1. Lietas dalībnieku argumenti

175 Ar ceturto pamatu, kas attiecas uz pārsūdzētā sprieduma 44.–46. punktu, apelācijas sūdzības iesniedzēji būtībā apgalvo, ka, noraidīdama kā nepieņemamus noteiktus dokumentus, ko tie iesnieguši pirmajā instancē, proti, replikas raksta C.1. un C.3.–C.6. pielikumu, kā arī E.1. dokumentu, Vispārējā tiesa nav ievērojusi tās Reglamenta 85. panta 2. punktu un sacīkstes principu.

176 Viņi uzsver, ka minētais 85. panta 2. punkts neattiecas uz jauniem pierādījumiem un iepriekš iesniegtu pierādījumu papildināšanu, jo tie iesniegti, atbildot uz pretējās puses iebildumu rakstā izvirzītajiem argumentiem. Tā tas vēl jo vairāk esot gadījumā, kad runa ir par publiski pieejamu dokumentu, uz kuru apelācijas sūdzības iesniedzēji balstījuši savu argumentāciju un kura pierādījuma spēku iebildumu rakstā apšaubījusi *Frontex*. Tādējādi Vispārējai tiesai esot bijis jāatzīst, ka replikas raksta C.1. un C.4.–C.6. pielikums ir "pierādījumu atspēkojums" un ka ar replikas raksta C.3. pielikumu ir "papildināti" iepriekš iesniegtie pierādījumi. Attiecībā uz E.1. dokumentu – lai gan tas bija iesniegts pēc tiesvedības rakstveida daļas pabeigšanas, Vispārējai tiesai esot bijis jākonstatē, ka tā iesniegšana nevarēja apdraudēt *Frontex* tiesības uz aizstāvību, jo runa bija par dokumentu, ko izdevusi šī aģentūra.

177 *Frontex*, pirmkārt, apgalvo, ka ceturtais pamats ir neefektīvs, jo apelācijas sūdzības iesniedzēji tajā norāda, ka tas, vai attiecīgie dokumenti ir vai nav bijuši pievienoti lietas materiāliem tiesvedībā Vispārējā tiesā, nekādi nav ietekmējis viņu prasības par zaudējumu atlīdzību iznākumu.

178 Otrkārt, *Frontex* uzskata, ka šie dokumenti nav pierādījumu atspēkojumi, un uzsver, ka Vispārējā tiesa konstatējusi – apelācijas sūdzības iesniedzēji nav pamatojuši minēto dokumentu iesniegšanu atbildes raksta uz prasības pieteikumu stadijā.

2. Tiesas vērtējums

179 Pirmkārt, runājot par šķietamo ceturtā pamata neefektivitāti, jākonstatē, ka apelācijas sūdzības iesniedzēju viedoklis, ka attiecīgie dokumenti nebija noteicoši viņu prasības par zaudējumu atlīdzību iznākumam, neietekmē viņu tiesības tos iesniegt Vispārējā tiesā ar nosacījumu, ka tie ir pieņemami. Šīs tiesības nav saistītas ar to objektīvo nepieciešamību debašu noturēšanai, jo katrs lietas dalībnieks var brīvi novērtēt, cik noderīgi ir dokumenti, ko tas plāno iesniegt, lai pamatotu savu viedokli vai sniegtu informāciju Vispārējai tiesai. Tāpēc pretēji tam, ko apgalvo *Frontex*, ceturtais pamats nav neefektīvs.

180 Runājot par šī pamata pamatotību, jānorāda, ka Vispārējās tiesas Reglamenta 76. panta f) punktā un 85. panta 1. punktā paredzēts noteikums, saskaņā ar kuru lietas dalībniekiem pierādījumu materiāli jāizveido vai pierādījumu piedāvājumi jāizteic pirmās procesuālo rakstu apmaiņas stadijā, proti, prasības pieteikuma un iebildumu raksta stadijā. Tas ir preklūzijas noteikums (šajā nozīmē skat. spriedumus, 2020. gada 16. septembris, BP/*FRA*, C-669/19 P, EU:C:2020:713, 41. punkts, kā arī 2023. gada 23. novembris, *Ryanair* un *Airport Marketing Services*, C-758/21 P, EU:C:2023:917, 43. punkts).

181 Šajās tiesību normās ņemti vērā sacīkstes un pušu procesuālo tiesību vienlīdzības principi, kā arī tiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu. Tās liek informēt pārējos lietas dalībniekus par pierādījumiem, ar kuriem tiek pamatoti aizstāvētie viedokļi, un to mērķis ir ļaut lietas dalībniekiem sagatavot lietderīgu aizstāvību vai replikas rakstu atbilstoši minētajiem principiem un tiesībām. Turklāt prasību par pierādījumu un piedāvāto pierādījumu iesniegšanu tiesvedības pirmajā stadijā pamato arī labas tiesu pārvaldības mērķis, jo ar ātru lietas materiālu sagatavošanu tā ļauj nodrošināt lietu izskatīšanu samērīgā termiņā (šajā nozīmē skat. spriedumus, 2005. gada 14. aprīlis, *Gaki-Kakouri*/Tiesa, C-243/04 P, EU:C:2005:238, 30. punkts, kā arī 2023. gada 23. novembris, *Ryanair* un *Airport Marketing Services*, C-758/21 P, EU:C:2023:917, 41. punkts).

182 Atkāpjoties no Vispārējās tiesas Reglamenta 76. panta f) punktā un 85. panta 1. punktā paredzētā pamatnoteikuma, 85. panta 2. punktā lietas dalībniekiem tomēr atļauts pierādījumus vai piedāvātos pierādījumus iesniegt otrās procesuālo rakstu apmaiņas laikā ar nosacījumu, ka kavēšanās šo pierādījumu vai pierādījumu piedāvājumu iesniegšanā ir attaisnota.

183 Tādējādi pēdējā minētā panta 2. punktā izpaužas prasība par lietas taisnīgu izskatīšanu, un konkrētāk – par tā lietas dalībnieka tiesību uz aizstāvību aizsardzību, kurš šajā stadijā plāno iesniegt noteiktus pierādījumus vai piedāvātos pierādījumus, jo šī iesniegšana var būt attaisnota it īpaši ar to, ka šī lietas dalībnieka rīcībā iepriekš nevarēja būt attiecīgo pierādījumu, vai ar nepieciešamību papildināt lietas materiālus – ja pretējā puse dokumentus iesniegusi novēloti –, lai nodrošinātu sacīkstes principa ievērošanu (šajā nozīmē skat. spriedumus, 2005. gada 14. aprīlis, *Gaki-Kakouri*/Tiesa, C-243/04 P, EU:C:2005:238, 33. punkts, kā arī 2023. gada 23. novembris, *Ryanair* un *Airport Marketing Services*, C-758/21 P, EU:C:2023:917, 42. un 43. punkts).

184 Tā kā nepieciešams, lai kavēšanās pierādījumu vai piedāvāto pierādījumu iesniegšanā būtu attaisnota, Vispārējā tiesa ir pilnvarota pārbaudīt šīs kavēšanās iemesla pamatotību, kā arī – atkarībā no gadījuma – pārbaudīt šo pierādījumu vai piedāvāto pierādījumu saturu un attiecīgā gadījumā – ja to novēlotā iesniegšana nav juridiski pietiekami pamatota vai tā ir nepamatota – tos noraidīt (šajā nozīmē skat. spriedumus, 2020. gada 16. septembris, BP/*FRA*, C-669/19 P, EU:C:2020:713, 33. punkts, kā arī 2023. gada 23. novembris, *Ryanair* un *Airport Marketing Services*, C-758/21 P, EU:C:2023:917, 43. punkts).

185 Kā izņēmums no Vispārējās tiesas Reglamenta 76. panta f) punktā un 85. panta 1. punktā paredzētā pamatnoteikuma un arī no atkāpes, kā tā ir definēta 85. panta 2. punktā, minētā 85. panta 3. punktā lietas dalībniekiem paredzēta atļauja iesniegt papildu pierādījumus vai piedāvātos pierādījumus vēlākā stadijā, proti, pirms tiesvedības mutvārdu daļas pabeigšanas vai pirms Vispārējās tiesas lēmuma izlemt lietu bez tiesvedības mutvārdu daļas – joprojām ar nosacījumu, ka kavēšanās šajā iesniegšanā ir attaisnota. Attiecībā uz vēlākā stadijā iesniegtajiem pierādījumiem un izteiktajiem pierādījumu piedāvājumiem šī sprieduma 183. un 184. punktā izklāstītie apsvērumi ir spēkā vēl jo vairāk, jo, lai šos pierādījumus un pierādījumu piedāvājumus varētu pieņemt, jābūt pierādītam, ka ir ārkārtas apstākļi (šajā nozīmē skat. spriedumus, 2005. gada 14. aprīlis, *Gaki-Kakouri*/Tiesa, C-243/04 P, EU:C:2005:238, 33. punkts, kā arī 2023. gada 23. novembris, *Ryanair* un *Airport Marketing Services*, C-758/21 P, EU:C:2023:917, 44. punkts).

186 No visiem iepriekš minētajiem apsvērumiem izriet, ka tieši Vispārējās tiesas Reglamenta 85. pantā izklāstīto noteikumu piemērošana ļauj nodrošināt, ka tiek ievērots sacīkstes un pušu procesuālo tiesību vienlīdzības princips, kā arī tiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2023. gada 23. novembris, *Ryanair* un *Airport Marketing Services*, C-758/21 P, EU:C:2023:917, 45. punkts).

187 Šajā gadījumā, runājot, pirmkārt, par replikas raksta C.1. un C.3.–C.6. pielikumu, no pārsūdzētā sprieduma 42. punkta izriet, ka tie ietvēra pirms prasības pieteikuma iesniegšanas datētus publiskus dokumentus, izņemot viena no apelācijas sūdzības iesniedzējiem paziņojuma tulkojumu bez datuma un "eksperta atzinumu", kas faktiski ir juridiska konsultācija, par kuru ir skaidrs, ka tā sagatavota saistībā ar Vispārējā tiesā izskatāmo lietu.

188 Pārsūdzētā sprieduma 45. punktā Vispārējā tiesa šo pielikumu nepieņemamību motivējusi, būtībā konstatējot – tas, ka šķietamais dokumentu nozīmīgums atklāts tiesvedības laikā, nav derīgs iemesls, lai attaisnotu to novēlotu iesniegšanu, jo ar šiem dokumentiem paredzēts pierādīt prasības pieteikumā apgalvotos faktus, taču lielākā daļa no tiem notikusi pirms pieteikuma iesniegšanas.

189 Tādējādi Vispārējā tiesa ir pareizi piemērojusi tās Reglamenta 85. panta 2. punktu. Kad dokumenta novēlota iesniegšana, balstoties uz šo tiesību normu, ir motivēta ar pretējās puses pierādījuma vai apgalvojuma iesniegšanu, šādas kavēšanās attaisnojums, kas minētajā tiesību normā prasīts, lai varētu izmantot tajā paredzēto atkāpi, ietver to, ka lietas dalībnieks, kas dokumentu iesniedzis novēloti, nosaka, kurš pretējās puses iesniegtais pierādījums vai apgalvojums uzskatāms par tādu, kas padara nepieciešamu šī dokumenta novēloto iesniegšanu, un tas jānosaka pietiekami precīzi, ļaujot Vispārējai tiesai īstenot šī attaisnojuma pārbaudi atbilstoši tās pienākumam.

190 Šajā lietā no pārsūdzētā sprieduma 41. punkta izriet – lai attaisnotu aplūkoto pielikumu novēloto iesniegšanu, apelācijas sūdzības iesniedzēji tiesas sēdē uzsvēra, ka šo dokumentu nozīmīgums viņiem atklājies tikai pēc iepazīšanās ar *Frontex* iebildumu rakstā izvērsto argumentāciju. Tomēr, izvērtējot apelācijas sūdzības iesniedzēju replikas rakstu pirmajā instancē, jāsecina, ka viņi nav snieguši precizējumus par *Frontex* apgalvojumiem, kas esot attaisnojuši minēto dokumentu iesniegšanu.

191 Līdz ar to, ņemot vērā šī sprieduma 180.–186. punktā minētos apsvērumus un judikatūru, nav tā, ka Vispārējā tiesa, noraidīdama apelācijas sūdzības iesniedzēju replikas raksta C.1. un C.3.–C.6. pielikumu, nav ievērojusi ne sacīkstes principu, ne apelācijas sūdzības iesniedzēju tiesības uz aizstāvību, jo kavēšanās šo pielikumu iesniegšanā nav bijusi juridiski pietiekami pamatota.

192 Otrkārt, runājot par E.1. dokumentu, kas iesniegts Vispārējās tiesas sēdes priekšvakarā, no pārsūdzētā sprieduma 47. un 50. punkta izriet, ka šis dokuments ietvēris dokumentu, ko *Frontex* apelācijas sūdzības iesniedzējiem bija nosūtījusi pirms viņu prasības celšanas, un atbilstoši viņu aprakstam cēlonis šī dokumenta neiesniegšanai prasības pieteikuma stadijā bijusi neuzmanība; Vispārējā tiesa konstatēja, ka tas nav derīgs iemesls, kas attaisnotu tā novēlotu iesniegšanu.

193 Tātad, kā izriet no šī sprieduma 185. punktā atgādinātās judikatūras, šāds iemesls neatbilst prasībām attiecībā uz pamatojumu, kas attaisno dokumenta iesniegšanu saskaņā ar Vispārējās tiesas Reglamenta 85. panta 3. punktu. Līdz ar to minētā tiesa, noraidīdama E.1. dokumentu, šo tiesību normu ir piemērojusi pareizi.

194 Apelācijas sūdzības iesniedzēju argumentam, ka šī dokumenta iesniegšana nevarēja apdraudēt *Frontex* tiesības uz aizstāvību, jo minēto dokumentu bija sagatavojusi šī aģentūra, šajā ziņā nav nozīmes.

195 Pirmkārt, no Vispārējās tiesas Reglamenta 85. panta nevar secināt, ka tai principā būtu pienākums pieņemt novēloti iesniegtus dokumentus, ja vien tā nekonstatē, ka to noraidīšana nepieciešama, lai nodrošinātu noteiktu tiesību vai vispārējo principu, it īpaši pretējās puses tiesību uz aizstāvību, ievērošanu (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2023. gada 23. novembris, *Ryanair* un *Airport Marketing Services*, C-758/21 P, EU:C:2023:917, 46. punkts), ņemot vērā, ka šī panta 1. punktā paredzēts preklūzijas noteikums, kas balstīts uz pretēju principu, saskaņā ar kuru dokumenti jāiesniedz pirmās procesuālo rakstu apmaiņas stadijā. Otrkārt, kā izriet no šī sprieduma 181. punkta, šī reglamenta 85. panta 1. punkta mērķis ir ne tikai ļaut pretējai pusei sagatavot lietderīgu aizstāvību vai replikas rakstu, bet ar to paredzēts sasniegt arī labas tiesu pārvaldības mērķi.

196 No visiem iepriekš minētajiem apsvērumiem izriet, ka ceturtais pamats jānoraida kā nepamatots.

197 Ņemot vērā, ka pirmā pamata pirmās daļas pirmais iebildums, otrā pamata otrā daļa, trešā pamata pirmās daļas otrais iebildums un trešā pamata otrā daļa ir pamatota, pārsūdzētais spriedums jāatceļ, ciktāl ar to Vispārējā tiesa noraidījusi apelācijas sūdzības iesniedzēju prasību par zaudējumu atlīdzību, tāpēc ka neesot pietiekami tiešas cēloņsakarības starp *Frontex* pārmesto rīcību un apgalvoto kaitējumu, izņemot kaitējumu, kas attiecas uz izdevumiem, kuri apelācijas sūdzības iesniedzējiem radušies saistībā ar došanos uz Grieķiju, būtībā ar šādu pamatojumu:

– pirmkārt, saistībā ar Eiropas Robežu un krasta apsardzes uzdevumiem Regulā 2016/1624 *Frontex* neesot noteikti nekādi pienākumi saistībā ar atgriešanas lēmumiem, kam jābūt pieņemtiem attiecībā uz personām, kuras iekļautas kopīgā atgriešanas operācijā,

– otrkārt, par iespējamiem pamattiesību pārkāpumiem, kas šajā pašā kontekstā notikuši atgriešanas lidojuma laikā, esot atbildīga vienīgi uzņēmēja dalībvalsts, un jebkāda *Frontex* atbildība esot izslēgta,

– treškārt, pašu apelācijas sūdzības iesniedzēju izvēle, kas saistīta ar viņu pagaidu apmešanos Turcijā, bēgšanu uz Irāku un apmešanos uz dzīvi pēdējā minētajā valstī, esot pārtraukusi

jebkādu pietiekami tiešu cēloņsakarību starp *Frontex* pārmesto rīcību un apgalvoto kaitējumu, tomēr nav konkrēti novērtēts šīs izvēles saprātīgums no visu to apstākļu skatpunkta, kas raksturo konkrēto kontekstu, kādā šī izvēle izdarīta, un,

– ceturtkārt, tad, ja advokāta vai juriskonsulta pārstāvība pirmstiesas procedūrā nav obligāta, starp šādas pārstāvības izmaksām un rīcību, ko, iespējams, var pārmest attiecīgajai iestādei vai struktūrai, neesot cēloņsakarības.

VI. Par prasību Vispārējā tiesā

198 Atbilstoši Eiropas Savienības Tiesas statūtu 61. panta pirmajai daļai, ja Tiesa atceļ Vispārējās tiesas nolēmumu, tā var pati pieņemt galīgo spriedumu lietā, ja to ļauj tiesvedības stadija, vai nodot lietu atpakaļ sprieduma pieņemšanai Vispārējā tiesā.

199 Šajā gadījumā, tā kā Vispārējā tiesa nav lēmusi par lielāko daļu apelācijas sūdzības iesniedzēju izvirzīto pamatu, Tiesa atzīst, ka tā nevar izlemt lietu pēc būtības.

200 Tāpēc lieta jānodod atpakaļ Vispārējai tiesai.

VII. Par tiesāšanās izdevumiem

201 Tā kā lieta tiek nodota atpakaļ Vispārējai tiesai, lēmuma pieņemšana par tiesāšanās izdevumiem, kas radušies šajā apelācijas tiesvedībā, jāatliek.

Ar šādu pamatojumu Tiesa (virspalāta) nospriež:

1) Atcelt Eiropas Savienības Tiesas 2023. gada 6. septembra spriedumu WS u.c./*Frontex* (T-600/21, EU:T:2023:492), izņemot daļu, kurā, pirmkārt, kā nepieņemams noraidīts replikas raksta C.1. un C.3.–C.6. pielikums, kā arī WS, WT, WY, WZ, YA un YB iesniegtais E.1. dokuments un, otrkārt, konstatēts, ka starp Eiropas Robežu un krasta apsardzes aģentūrai (*Frontex*) pārmesto rīcību un WS, WT, WY, WZ, YA un YB apgalvoto kaitējumu, kas attiecas uz izdevumiem, kuri viņiem radušies saistībā ar došanos uz Grieķiju, nav cēloņsakarības.

2) Nodot lietu atpakaļ Eiropas Savienības Vispārējai tiesai.

3) Lēmuma pieņemšanu par tiesāšanās izdevumiem atlikt.

[Paraksti]